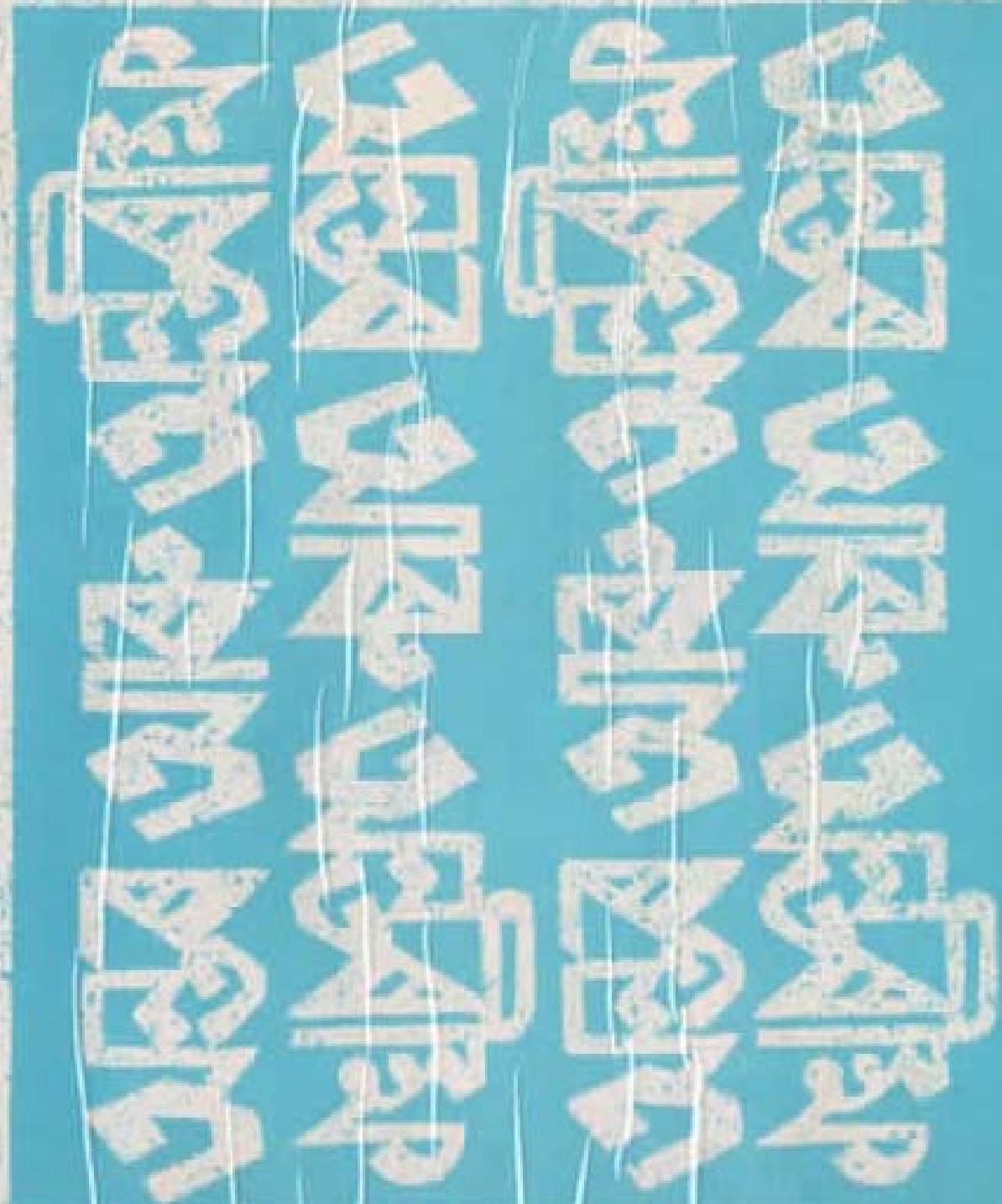

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

ଶିଳ୍ପୀ-ଟେକ୍ନୋ-
ବ୍ୟୋମ୍ବ୍ରାନ୍ତି-୯୮

ଅନ୍ତର ଆର୍କ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ

(ସମାଲୋଚନା ଆର୍କ ଚିତ୍ରମୂଲକ ନିବନ୍ଧ)

ମୁନୀନ ବରକଟକୀ

ସମ୍ପଦନାଃ ଡାଁ ହିରେନ ଗୋହାଇ

অন্তর পুস্তক

Antar Aru Antariksha

Antar Aru Antariksha : An anthology of essays and articles on various subjects by Munin Barkotoki, edited by Dr. Hiren Gohain and published by Chandra Prakash, Panbazar, Guwahati- 1.

Price :- Rs. 50.00(Fifty) only

1st Edition, September, 1998

(অসমীয়া কল্যাণী কলা মন্দ্রালয়ের)

প্রকাশক : শ্রী বাজেন্দ্র মোহন শৰ্মা,
চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, পানবজাৰ, গুৱাহাটী-১
দৰ্বতায়-৫১১৯৪৬

© মুনীন বৰকটকী স্মাৰক ন্যাস

প্ৰথম প্ৰকাশ: চেণ্টেমৰ, ১৯৯৮

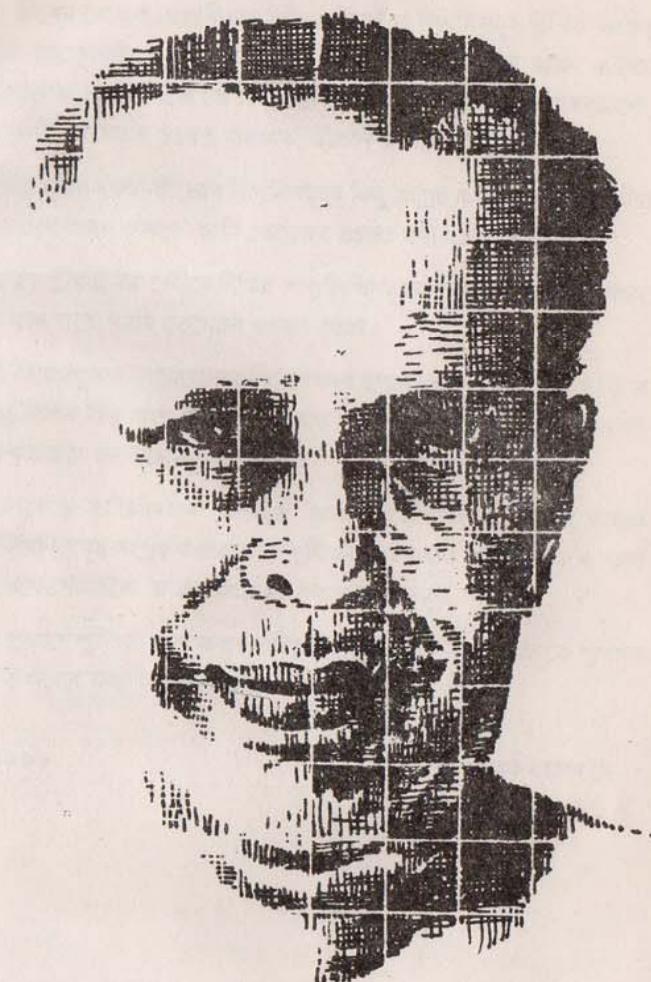
বেটুপাত - বগজিৎ গণ্গৈ

মূল্য: ৫০.০০(পঞ্চাশ) টকা

ডি.টি.পি:- প্ৰিয়ংকা

মুদ্রক : জনমত্তমি প্ৰেছ
আৰ,জি,বক্ৰা ৰোড
গুৱাহাটী- ৫

মুনীন বৰকটকী

জন্ম : ১৯১৫

মৃত্যু : ১৯৯৩

মন্তব্যম প্রকাশন চালিকাট মন্তব্য কৃতজ্ঞতা স্বীকার

ড° হীরেন গোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ সক্ৰিয় প্ৰচেষ্টাত লিখনিসমূহ বিভিন্ন ভাগতু
বিভক্ত কৰি গ্ৰহাকাৰত প্ৰকাশ কৰিবলৈ যি প্ৰেৰণা পোৱা হ'ল আৰু এইখন
পুথিৰ সম্পাদনাৰ দায়িত্ব নিজে লৈ যি আন্তৰিকতাৰে আমাৰ সহায় আগবঢ়ালে,
তাৰ বাবে আমি তেখেতৰ ওচৰত কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ কৰিছো।

স্বীকৃত মুনীন বৰকটকীদেৱৰ লিখনিসমূহৰ কিছু সংগ্ৰহ কৰাত শ্ৰদ্ধেয শ্ৰী মুনীন
বৰক়াদৰেৰ সহায় কৰাৰ কাৰণে আমি তেখেতৰ ওচৰত খণ্ডী থাকিলো।

শ্ৰদ্ধেয শ্ৰীমতী বৰা দেৱীয়ে বিভিন্ন পাণ্ডুলিপিসমূহৰ পুনৰৱলিপি কৰাত যি সহায়
আগবঢ়ালে তাৰ বাবে আমি তেখেতৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ।

শ্ৰী বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ লহকৰদেৱেৰ কিতাপখনৰ ছপাৰ ভুল-কুটি শুধৰাই দিয়াৰ
উপৰি পাণ্ডুলিপিৰ কিছু অংশ পুনৰৱলিপি কৰাত সহায় কৰাৰ কাৰণে ন্যাসৰ তৰফৰ
পৰা আমাৰ কৃতজ্ঞতা জনাইছো।

উপৰোক্ত ব্যক্তিসকলৰ উপৰিও আৰু বহুতো সদাশয় ব্যক্তিয়ে আমাৰ
বৰকটকীৰ লিখনি সমূহ সংগ্ৰহ কৰাত আৰু পুথিখন ছপা কৰাত বিভিন্ন প্ৰকাৰে সহায়
কৰিছিল। তেখেতসকলৈ আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালো।

চন্দ্ৰ প্ৰকাশে পুথিখন ছপা কৰাৰ দায়িত্বলৈ অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে পুথিখন
প্ৰকাশ কৰাত আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালো।

চেণ্টেম্বৰ, ১৯৯৮

পঞ্চৱটী

শ্ৰোহাটি

মুনীন বৰকটকী শ্মাৰক ন্যাসৰ হৈ

মীনাঙ্গী ডাঁটাচার্য

মুনীন বৰকটকীৰ প্ৰকাশিত অন্য গ্ৰন্থ / সংকলন

১।	বিশ্বত ব্যতিক্রম	বাণী প্ৰকাশ দ্বিতীয় প্ৰকাশ ১৯৮৯
২।	বন্দিত বৰেণ্য	সম্পাদনা: ড' শিৱনাথ বৰ্মণ লয়াছ বুক টল, ১৯৯৫
৩।	প্ৰসংগ ৩ সমালোচনা	সম্পাদনা: শ্ৰী নলিনীধৰ ডট্রাচার্য ষ্টুডেন্টছ ট'বছ, ১৯৯৬
৪।	সৃষ্টি ত্ৰিবিধি	সম্পাদনা: ড' যোগেন্দ্ৰ নাবায়ণ ড়েঙ্গ ষ্টুডেন্টছ ট'বছ, ১৯৯৬
আৰু এখন প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থ :		
৫।	বিভিন্নজনৰ দৃষ্টিত মুনীন বৰকটকী	সম্পাদনা: উৎপেন্দ্ৰ বৰকটকী মুনীন বৰকটকী স্মাৰক ন্যাস, ১৯৯৪

তৃতীয়া

মনস্বী ৰসিক মুনীন বৰকটকী

বৰকটকীদেৱৰ সকলোৰোৰ প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধ বোধ হয় ইয়াত সংকলিত হোৱা নাই। তেখেতোৰ মৃত্যুৰ পিছত পৰিয়ালৰ লোকসকলে বহু কষ্টকৈকৈ য'ত যি পালে গোটাই আনি এই প্ৰবন্ধ-সন্তাৰ আমাৰ হাতত তুলি দিছেহি। মোৰ নিজৰে মনত পৰে দুটা বন্ধু, যি দুটা এইবিলাকৰ মাজত নাই। এটা হৈছে অৰূপ শৰ্মাৰ 'আহাৰ' আৰু এবছাৰ্ড নাটকৰ বিষয়ে এখন শৃঙ্খল ওলোৱা এটা প্ৰবন্ধ, আনটো হৈছে এই লেখকৰ 'সাহিত্যৰ সত্য' সম্পর্কে প্ৰকাশৰ পিছতে তেখেতে লিখা এটা সহানুভূতিশীল সমালোচনা। সন্তুষ্টতঃ 'বেডিঅ'যোগে প্ৰচাৰ হৈছিল।

বৰকটকীৰ সমালোচনাৰ 'বৈশিষ্ট্য' এয়ে যে আলোচিত পাঠ (text) ৰ পৰা প্ৰায়েই তেখেতে বহুল পৰিসৰৰ কিবা বিষয় তথা আলোচনালৈ গুঠি যায়। 'নতুন সমালোচনাই' গুৰুত্ব দিয়া পাঠৰ স্বতন্ত্ৰতা তেখেতে সঘনে উলংঘা কৰিছিল। সাহিত্যক আৰুবিধৃত (self-contained) অধ্যয়নৰ বিষয় হিচাপে নলৈ কঢ়িবান, বৃক্ষিমান, চিষ্টাশীল মনৰ ব্যাপক অৰ্থত প্ৰাসংগিক চিষ্টাচৰ্চাৰ বাহন হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল তেখেতে।

তেখেতোৰ বচনাৰ দ্বিতীয় লক্ষণীয় 'বৈশিষ্ট্য' হৈছে বাণীকান্ত কাকতিৰ ঐতিহামুখিতাৰ বিপৰীতে এক আধুনিক আৰু নাগৰিক চেতনাৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ- যি আকৰ্ষণে ঐতিহ্যৰ প্ৰতি এক সমালোচনাখুক মনোভাৱতহে উদগানি দিয়ে। ত্ৰিশৰ দশকত ভাৰতৰ শিক্ষিত সমাজৰ ওপৰত একাধাৰে জয়চ-এলিয়ট-ভাঙ্গিনিয়া উল্ফৰ আধুনিক সাহিত্যৰীতি আৰু মাৰ্ক্সবাদৰ সামাজিক বৈপ্ৰেৰিকতাৰ প্ৰভাৱ পৰিছিল ব্যাপক ভাবে। কলিকতাৰ আছিল সেই প্ৰভাৱ গ্ৰহণৰ প্ৰধান ভাৰতীয় কেন্দ্ৰ। আৰু বৰকটকীৰ মনৰ বিকাশ আৰু পৰিপুষ্টিৰ উৎসহুল আছিল কলিকতাৰ সাহিত্যজগৎ।

কিন্তু অসমীয়া সাহিত্য বা সমাজত ঠিক সেইধৰণৰ আধুনিকতাৰ গভীৰ প্ৰভাৱ পৰা নাছিল। বমা দাশৰ গল্প, দেৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতা আদিৰ জৰিয়তে সেই ব্যক্তিমূখী আধুনিক চেতনাৰ বাতৰি কঢ়িয়াই আনা বতাহ বলিবলৈ ধৰিছিল অসমত। কিন্তু সেই ফচল আছিল তাকৰীয়া। বৰকটকীদেৱৰ তেখেতোৰ মনৰ লগত মিলা অসমীয়া সাহিত্য কৰ্ম বেছি পোৱা নাছিল। ফলত তেনে ধৰণৰ সাহিত্যকৰ্মৰ গইনা লৈ সমালোচনাত প্ৰবৃত্ত হোৱাৰ সুযোগ তথা প্ৰৱোচনাও (provocation) তেখেতে পাইছিল তাকৰৈকে।

এটা ঘটনা মোৰ মনত পৰিছে। ১৯৭০ কি ১৯৭১ চনত ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা ভৱনত বিশুণু বাভাৰ বিষয়ে এখন আলোচনা কৰ্তৃপক্ষৰ তেওঁৰ মৃত্যুৰাষ্ট্ৰিকৰিত, সভাপতি আছিল অতুল হাজৰিকাদেৱৰ। হাজৰিকাদেৱৰ তেখেতোৰ অভ্যন্ত কাৰ্যগৰ্ভী

भाषारे 'ज्योतिर ज्योति आरु वाभार आभार' बे आमार वाट उलियाही ल' वैले सकलोके आहान दि सभा मुकलि करिले। निदिस्त वक्ता वरकटकीदेरे वाभार प्रतिभार श्वीकृति जनाही उठी तेखेत्र बचलारलीर असम्पूर्णता आरु Concentration व अभारव विषये खेद करिले। अतुल हाजरिकादेरे कथाटो शुनि अतिशय बिचलित हळ आरु वरकटकीदेरे भाषणव माजते कुकु प्रतिबाद करिले। वरकटकीदेरे यिमानेही वाभार प्रतिभाक सम्मान करा बुलि नकाओक, हाजरिकादेरे वरकटकीदेरे युक्ति शुनिव नोखोजे। तेखेत्र धारणा ये तेनेदेरे कथा कोरार अर्थ हळ वाभार स्मृतिक असम्मान करा। दर्शके काब पक्ष लंब, ठिक धरिव परा नाहिल।

असमत तेतियालैके समालोचनार अर्थ कितापव पर्यालोचना (Book review) आहिल बुलिले डुल नह'व। समालोचनाओ आहिल प्रधानकै प्रश्निमूलक आरु परिचयमूलक। तार वाहिरैले ग'लेही समालोचकव विकदेरे असौजन्य वा आखाकेन्द्रिकतार अभियोग उठिल।

एने परिचितित पृथक मानसिक गठन एटावपरा कोनो प्रश्नतर धारणा वा उच्चतर मूल्यवोधव पोहबत कोनो लेखक वा साहित्यकर्मव विषये मतव्य दिवलै ग'ले समालोचकव डुल बुजार आशंका आहिल। वरकटकीदेरे समालोचना वस्तुटोक कोनो विशेष साहित्यकर्मव विषये मतामत आवाद वाखिव खोजा नाहिल। तेखेत्र बस्गाही, अध्यायनपूष्ट मले कोनो बचलार गुणाशुग अनायासे धरिव पारिल। 'जीरनव वाटित' उपन्यास वा देरकास वरकरार कवितार गुणगतवैशिष्ट्य आरु उंकर्ष तेऽप्रकाशव लगे उपलक्षि करिल। किंव वरकटकीर धारणात समालोचना आहिल तेने प्रतिक्रियातकै वेलेग एक अनुशीलन।

ताहानिखनत इंग्लेशुर सांस्कृतिक संकीर्णता (Provincialism) विकदेरे प्रतिबाद करि मेथ्य आर्नल्देह समालोचनाक एक वेलेग मात्रा आरु तांपर्य दिवलै विचारिल। ठिक आर्नल्दव खोजे खोजे नग'लेही वरकटकीदेरे व समालोचनाक विश्वत चाचित होरा सर्वोत्तम चित्ता आरु ज्ञानव ("The best that is Known and thought in the world") वाजपथ करिवलै विचारिल।

तार पिछत आहिल आर्नल्दव समयव इंग्लेशुर दरेही एक सामाजिक आरु सांस्कृतिक परवान्तव पट्डूमि। आर्नल्दव समयत इंग्लेशुर शिल्पितिक पूँजिवादव (Industrial Capitalism) योगेदि अर्थनीतित एक विवाट विप्लव हैलिल। किंव मानसिकतारे इंटरोपर फ्रान्स, जामानि आदि देशतकै इंग्लेशुर पिछपवि आहिल। मनोजगतव क्षेत्र अस्ट्रेलिश शतादीर इंग्लाज चित्ताविद्सकलव प्रतारेही तेतियाओ प्रवल आहिल। जामानित इमानुवेल कान्ट आरु फ्रान्सत रुहेही यि आलोडन आनि भावगजतत न- न

उद्घारनव वाट मुकलि करिले, इंग्लाज चित्ताविद्सकल सेही विषये प्राय अचेतनेही आहिल। आर्नल्दे सेही त्रुटीव प्रति शिक्षित इंग्लाजसकलव दृष्टि आकर्षण करिले।

असमत तथा भाबतत प्रथम महायुद्धव पिछत तेनेकै एटा परिवर्तनव लक्षण देखा गैलिल। अर्थनीतित भाबतीय बुर्जोरा श्रेणीये त्रिटिच पूँजिपति श्रेणीव लगत प्रतियोगिता आवास्त करिल। बाजनीतित असहयोगे देश जुबि विशाल आलोडन आनिल, भाबतीय साहित्य - संस्कृतिव ओपरत इंग्लाजी साहित्यव प्रभाव परिषिल। कलिकतात बुद्धदेव बसु, अस्ट्रेलियार सेनगुप्त आदिये आवास्त करा आधुनिक साहित्यव आलोडनव पिछत 'परिचय' पत्रिकाव जवियाते अति उच्च मानव प्रबद्धव सहायत समसामयिक पश्चिमव अण्डी चित्ताव परिचय पाहिल वाङ्गली पाठकै। एलियटव कवितार्ह वाङ्गली बुद्धिजीवीमहलक चम्कृत करिल। अर्थ असमत बौद्धनाथ - लक्ष्मीनाथव युगेही शेष होरा बुलि क'व परा अरस्ता एटा होरा नाहिल। 'आराहन' आलेचनाये सेही त्रुटी पूर्व करिवलै चेष्टा करिल कलिकतारपरा। कलिकताव निगाजि वासिन्दा नह'लेही सेही चेष्टात वरकटकी आहिल एजन आगवणरा।

असमव चाकविजारी चहरीया मध्यवित्तव जीरनत अरसवर समय तेतिया किंव बाढिल। जीरनयात्राव पद्धति गारांतकै किंव वेलेग हैलिल। किंव असमीया मध्यवित्तव मानसिक गठन गारांव परम्परागत मानसिक गठनतकै वेहि वेलेग होरा नाहिल। फलत वरकटकीर दरवे लोको सेही निष्ठवंग परिवेशत अंदर आरु विवक्त है वरिष्ठिल।

समालोचनार अर्थ सेये एই शाश्व परम्पराव परिवर्तनव हायियासव लगत जडित है परिषिल तेऽवं व मनत। परम्पराव अद्यन्त मानदण्डतकै वेलेग मानदण्डवे जोखा, सचाचर गृहीत आरु प्रथागत ध्यान-धारणाक निर्मोहतारे विचार कवि चोरा, नतुनत्व आरु मौलिकतार वावे वाट मुकलि करा- एइवोरो तेऽवं वावे समालोचनार तांपर्यव उपादान आहिल। सेये तेऽवं व समालोचनार गढ-गति वाणीकास काकतितकै वेलेग हैलिल। न- न चित्ता वा ideas- अव लगत सम्पर्क आरु नतुन नतुन संस्कृतिव लगत चिनाकै तेऽवं वावे आहिल सजीरतार लक्षण। सेये असमव संस्कृतिजगतलै अहा नतुन नतुन धारावोरक तेखेते विनाशिधाइ आदरिव पारिल।

टि. ए. एलियटव मते आधुनिकतार्ह ग्रास करा जीरनत ऐतिहायक यथोचितभारे पुनः प्रतिष्ठा कराटो समाजव आध्यात्मिक जीरनव पूर्वचर्त, किंव वरकटकीर चित्तात ऐतिह्य आक आधुनिकतार विवोध नाही। ऐतिह्यव एटा पर्याय आधुनिकता। (अरशेये तिनि दशकव पिछत तेऽवं दुयोर्टावे सम्पर्कक 'समस्या' बुलि अनुभव करिल।)

'आधुनिकता' बुलिले मनलै आहे पाश्चात्यव समाजव स्वनिर्भर, युक्तिवादी,

মৌলিক উদ্ভাবন আৰু পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰতি উৎসাহী ব্যক্তিগত তথা মানাসিকতা। ‘আধুনিকতা’ আৰু পুঁজিবাদ প্ৰায় সমাৰ্থক। যিখন সমাজত সামষ্টবন্দী অৱশ্যে প্ৰবল, তাত এনে ‘আধুনিকতা’ৰ হাতাও দুৰ্বল। সেই সময়ৰ ভাৰতৰ দৰে উপনিবেশত কিছুমান মহানগৰত (metropolis) উপনিবেশিক শিল্প-ব্যৱসায়ৰ আলোড়নে ‘আধুনিকতা’ৰ অনুকূল পৰিবেশ এটা তৈয়াৰ কৰিছিল। কিন্তু দেশজুৰি আছিল দুৰ্বল আৰু পংশু সামষ্টবাদৰ বিশাল নিশ্চল অৱশ্যে। এনে অৱস্থাত অসমৰ দৰে পিছপৰা অঞ্চলত বৰকটকীৰ দৰে অগ্ৰণী মানসে কেনে আবাক অনুভৱ কৰিছিল, কেনেদৰে যন্ত্ৰণাকাতৰ হৈ পৰিষ্ঠিল, সহজেই অনুমোদ্য।

সেই সময়ৰ অসমীয়া মধ্যবিত্তৰ ‘আধুনিকতা’ আছিল উপৰুৱা। পছিমীয়া বেশভূষা, আদৰ-কায়দা, থকা-মেলাৰ বীতি আদিৰ বাহ্যিক অনুকূলণ কৰি স্কুল এচাম অসমীয়া ‘আধুনিক’ হ’বলৈ বিচাৰিছিল। কিন্তু বৰকটকীয়ে ঠিকেই উগলকি কৰিছিল যে এইচাম লোকৰ মনোজগৎ পাশ্চাত্য চিন্তাধাৰা বা মূল্যবোধে সজীৱ কৰি ৰখা নাছিল। বৰং মানসিকভাৱে তেওঁলোক আছিল সম্পূৰ্ণ ফৌপোলা। গতিকে বৰকটকীৰ অনুমোদিত ‘আধুনিকতা’ তেওঁলোকৰপৰা আশাই কৰিব পৰা নৈগেছিল। মন কৰিবলগীয়া কথা, যি পছিমীয়া সাহিত্য-আধুনিক পাশ্চাত্যৰ মনোজগৎ গঠন কৰে, সেই সাহিত্যৰ প্ৰতি এইচাম ‘আধুনিক’ অসমীয়া আছিল সম্পূৰ্ণ নিষ্পত্তি।

বৰকটকীয়ে ‘কল্ফেছনছ’ৰ শেষৰ পিনে বঙালী লেখকৰ পশ্চিম প্ৰমণৰ বৃত্তান্ত (যেনে অমদাশংকৰ বায়ৰ ‘পথে প্ৰবাসে’) আৰু অসমীয়া মানুহৰ পশ্চিম প্ৰমণৰ কাহিনীৰ এটা তুলনা কৰিছে। বঙালী ভ্ৰমকাৰীয়ে বঙালী পাঠকক দিছে পশ্চিমৰ মনোজগতৰ খবৰ, তাৰ জীৱনস্পন্দনৰ অনুভৱ, তাৰ কলা-সংস্কৃতি-সভ্যতাৰ বিষয়ে অন্তদৃষ্টি। অসমীয়া ‘অমুক গোহাঁয়ে’ কিন্তু বিলাতৰ দোকানত কিমান পয়চা দি কফি খালে, তাৰ দৰ-বাৰী কিমান ফুট বহল বা দীঘল, এইবোৰ বৃত্তান্তে বুদ্ধিমান, কৌতুহলী পাঠকক বিৰক্ত কৰিছে। অৱশ্যে বৰকটকীৰ প্ৰিয় লেখক বিৰিষ্ঠি বৰকৰাই পিছত লিখা আমেৰিকা ভ্ৰমণৰ কাহিনীও তাৰকৈ বৰ বেছি বেলেগ নাছিল।

দৰিদ্ৰ, পিছপৰা অসমত পাশ্চাত্য জীৱনধাৰাৰ বৈষয়িক সমৃদ্ধি আৰু বৈভৱে মানুহৰ চক্ৰ ছাট মাৰি ধৰাটো এক অপ্ৰিয় সত্য। পশ্চিমৰ মানসিক স্থাচ্ছন্দ্য আৰু স্থাতন্ত্ৰ্যৰ ভিত্তি আছিল বস্তুজগতৰ ওপৰত পশ্চিমৰ মানুহৰ এই শাসন। সেয়ে পছিমীয়া বৈষয়িক জীৱনৰ খুটি-নাটিত তাৰানিৰ অসমৰ মানুহ মুঞ্চ হোৱাটো আছিল তেনেই স্থাভাৱিক কথা। আনন্দাতে কলিকতাৰ প্ৰাণচঙ্গল পৰিবেশৰ প্ৰভাৱ আৰু আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ ফলত বৰকটকীৰ দৰে এমুষ্ঠি অসমীয়াই যেনেকৈ পশ্চিমৰ মনোজগতৰ খা-খবৰ পাইছিল, বিশেষকৈ পশ্চিমৰ সাহিত্যৰ খিৰিকীৰে, তেনে শিক্ষা আৰু পৰিবেশ বেছিভাগ অসমীয়াৰ বাবেই তেতিয়া আছিল অভাৱনীয়।

বৰকটকীয়ে শ্পষ্টকৈক কৈছে যে ‘আধুনিকতা’ পশ্চিমৰ অৱদান, আৰু পশ্চিমৰ ভাৰগত নেতৃত্বতহে ভাৰতীয়ই এনে আধুনিকতা আয়ত্ত কৰিব পাৰিব। গান্ধী-বৰীচৰ্ননাথৰ ভিন্নমত বেছিভাগ শিক্ষিত ভাৰতীয়ৰ বাবে আছিল দুৰ্বোধ্য - বিশেষকৈ যেহেতু সামষ্টবন্দী পৰিবেশৰ প্ৰভাৱত সংগ্ৰহ ভাৰত জুৰি তেতিয়া ‘ভাৰতীয়’ মানেই আছিল ‘স্থাগুধৰ্মী, স্থবিৰ, আচাৰ-বিচাৰত নিমগ্ন।’

“নক’লেই হওক বা যিয়েই হওক, আজি আমাৰ intellectual recreation-অৰ কাৰণে পাশ্চাত্যৰ modernism যে অপৰিহাৰ্য, এইটোক অপোনালোকে মোৰ dogmatism বোলে বোলক, মোৰ কিন্তু সেইটো দৃঢ় ধাৰণা। কুৰি শতিকাৰ day to-day life-অৰ প্ৰতিটো খোজতে West আমাৰ regulator. এইটো স্থিকাৰ কৰাত জাতীয়তাৰ অভিমানত আঘাত পৰিব পাৰে, তথাপি সেইটো মাত্ৰ এটা সতাক মানি লোৱা” (কল্ফেছনছ)।

তুলনাত অসমত ‘বিলাত-প্ৰভাগত অসমীয়াসকলেও (যদি) ‘মনোমতী’কে আমাৰ শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস, বা ‘জ্ঞান-মালিনী’কে আমাৰ শ্ৰেষ্ঠ কাব্য বুলি বহি থাকিবলৈ বেয়া নাপায়....” (কল্ফেছনছ)। তাৰ ফলত বৰকটকীয়ে কিছু হতাশ অনুভৱ কৰা বুলি কৈছে। শ্ৰেষ্ঠ পিনে নিঃসংগতাৰ স্থিকাৰোক্তি আমোদজনক হৈও কৰণ।

‘কল্ফেছনছ’ৰ ইংৰাজী-মিহলি অসমীয়া ভাষাটোও সেই ধাৰণা বা বিশ্বাসৰে বহিঃপ্ৰকাশ। আধুনিক অসমীয়া লেখক আৰু পাঠক ‘দ্বি-ভাষিক’ নহ’লে নচলিব, বৰকটকীয়ে উৎসাহেৰেই তেওঁৰ ভাৰাৰ জৰিয়তে তেনে এটা ধাৰণাৰ ইংগিত দিছে।

কিন্তু ইয়াতে দুটা প্ৰশ্ন উঠে, যি দুটা প্ৰশ্নৰ সন্দৰ্ভৰ আমি বোধহয় আজিও পোৱা নাই। প্ৰথমতে পশ্চিমৰ ইতিহাস, সমাজৰ বিৱৰণত কৃপ, মানুহৰ ভাৰজগতৰ চৰিত্ৰ, আমাৰ দেশতকৈ বেলেগ। সেয়ে পশ্চিমত প্ৰভাৱশালী বা প্ৰবল হোৱা ধাৰা এটাকে আমি মহাসত্য বুলি ইয়াত অনুকূলণ কৰাটো চুৎ পৰিধি চাহাৰ হ’বলৈ বিচৰাতকৈ বেছি বেলেগ নহ’ব। পশ্চিমৰ ইতিহাসে বাস্তৱ আৰু ভাৰজগতত পশ্চিমৰ মানুহক কেতোৰ সমস্যাৰ সম্মুখীন কৰে, সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ ন-ন ধাৰাৰ উত্তৰ হয়। আমি সাইলাখ তাৰ অনুকূলণ কৰি গ’লৈ আমাৰ জীৱনৰ মৰ্মত সি কোনো বেখাপাত কৰিব মোৱাৰে। বোমাস্টিছিজমক ভাৰতীয় মনে আঘাতসাং কৰাত আধুনিক ভাৰতীয় সাহিত্যৰ নবজন্মত সি সহায় কৰিব পাৰিলৈ। বৰীচৰ্ননাথ, চন্দ্ৰকুমাৰ, লক্ষ্মীনাথৰ কৰিতা ‘ৱৰ্জুৱথ’-শ্ৰেণীৰ সাইলাখ অনুকূলণ নাছিল। কিন্তু পৰৱৰ্তী কালত স্থান-কাল-গাত্ৰ নিৰিশেষে হোৱা পশ্চিমৰ নকলে তেনে ভূঘনকা ল’ব পৰা নাই।

দ্বিতীয় প্ৰশ্নটো হৈছে পাঠকসমাজৰ বিষয়ে। যেহেতু আধুনিকতা পশ্চিমৰ ভাৰজগৎ আৰু সাহিত্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল, সেয়ে সাধাৰণতে পশ্চিমৰ সাহিত্যৰ

খা-খবৰ বখা মানুহেহে ভাৰতীয় ভাষাত বচিত আধুনিক সাহিত্যৰ সহজে বসাস্থাদল কৰিব পাৰে। তেনে পাঠকৰ সংখ্যা জনসংখ্যাৰ তুলনাত আজিও নগণ্য। তেনে অতি ক্ষুদ্ৰ পাঠকসমাজে আধুনিকতাৰ ধাৰাবোৰক একোটা প্ৰবল আন্দোলনত পৰিণত কৰা টানেই। অথচ এনে একোটা নতুন ধাৰাৰ আয়ুস পাঁচপৰা দহ বছৰলৈ।

বৰকটকীয়ে অনুভৱ নকৰাকৈ থকা নাছিল যে সেই সময়ত ভাৰতৰ জনসাধাৰণক গভীৰভাৱে প্ৰভাৱিত কৰা গাঞ্জীবন্দী বিশ্ববীক্ষা পশ্চিমৰ এনে অবিকল অনুকৰণৰ প্ৰতি সদয় নাছিল। “আধুনিকতা”ৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ আমাৰ দেশত সোঁতৰ বিপৰীতে যোৱাৰ দৰে। ঠিক তেনেকৈ পশ্চিমৰ প্ৰভাৱ গ্ৰহণত ভাৰতীয়ৰ ভিতৰতে আগবঢ়ুৱা বঙ্গী সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ অনুকৰণ আমাৰ সাহিত্যৰ বাবে হিতকৰ বুলি বৰকটকীয়ে ঘোষণা কৰিছে। আৰু সেই মতটো যে সমসাময়িক অসমত জনপ্ৰিয় নহ’ৰ, তাকো উপলক্ষি কৰিছে।

কিন্তু এইবোৰ বাধাই বৰকটকীক টলাৰ পৰা নাই। ‘কনফেছনছ’ত এইবোৰৰ বিপৰীতে তেওঁ এক ‘যুদ্ধং দেহি’ মানোভাৱ লৈছে। তেওঁৰ এই উৎসাহৰ আধিকা, কিছুদূৰ প্ৰগলভতাৰ মাজেন্দি (exuberance) কিছুদূৰ স্পষ্টবাদিতাৰ মাজেন্দি পৰিস্কৃত হৈছে। তেওঁ এক নতুন বৰ্চিবোধ, সাহিত্যৰ এক নতুন সংজ্ঞাৰ বাৰ্তাৰাহক হিচাপে পাঠকৰ আগত থিয় দিছে। ঐতিহ্যৰ প্ৰতি পুৰণি শ্ৰদ্ধা বা সমীহৰ মনোভাৱ তেওঁ হেলাৰঙে বিসৰ্জন দিছে।

‘কনফেছনছ’ প্ৰকাশিত হ’বৰ তিনিটা দশকৰ অধিক কাল অতিবাহিত হোৱাৰ পিছত ১৯৭৪ চনৰ মঙ্গলদইত সাহিত্য সভাৰ যি অধিবেশন হৈছিল, তাত আলোচনাচক্ৰৰ সভাপতিৰূপে বৰকটকীয়ে পুনৰ বিষয়টো পৰিকল্পনা কৰি চাইছিলঃ

“ঐতিহ্যৰ ক্ষেত্ৰত আমি যদি ঘাঁইকৈ আমাৰ অতীতৰগৱা, ইতিহাসৰপৰা, জাতিগত/অভিজ্ঞতাৰপৰা উত্তৃত ধ্যান-ধাৰণাৰপৰা কথাত জোৰ দিওঁ, আধুনিকতাৰ ক্ষেত্ৰত ঘাঁইকৈ দৃষ্টিগত কৰো মাজবপৰা আৰু দ্বৰবপৰা, আমাৰ সন্দৰ্ভত ঘাঁইকৈ প্ৰতীচাৰপৰা আহি আমাৰ মনোজগতত সোমোৱা ভাৰ-প্ৰবাহসমূহলৈ।.....

.....যুগধৰ্ম্মতাই যদি আধুনিকতাৰ মূল কথা হয়, তেন্তে এই Zeitgeist বোলা বন্ধুটো একান্তভাৱে পাচাত্যৰে বন্ধুনে ? যুগচেতনাৰ গচনত আমাৰ প্ৰাচ্যৰ কোনো বৰঙণি নাইনে ? নিশ্চয় আছে। কিন্তু অস্থীকাৰ কৰি লাভ নাই যে সচৰাচৰে যিটোক আধুনিক যুগধৰ্ম বোলোহাঁক, তাৰ সূত্ৰাপাত হয় অষ্টাদশ শতকাৰ শেষ আৰু উনবিংশ শতকাৰ আগভাগত যুৰোপত হোৱা শিল্পবিশ্বৰবগৱাই..... শিল্পবিশ্বৰবগৱা ফৰাচি বিশ্ব, আমেৰিকাৰ অভূদয়, নৱন্যাস আন্দোলন, বিজ্ঞানৰ জয়বাটা, ডাৰ্বউইন, কাৰ্ল-মাৰ্ক্স, ফ্ৰয়েড, বাগছি, ক্ৰোছে, মাৰকুজ..... আধুনিকতাৰ

এনে নানান অভিব্যক্তি পোনতে বিদেশত দেখা দি যথেষ্ট সময় ক্ষয়ৰ পিছতহে আমাৰ চিন্তাজগতত ক্ৰিয়াশীল হৈছে। আধুনিকতাৰ লক্ষণাক্রান্ত নগৰকেন্দ্ৰিকতা, বন্ধুবাদিতা, নৈসৰ্গিকতাৰাদ, যুক্তিবাদ, বুদ্ধিবাদ, জড়বাদ, ব্যক্তিত্ব আৰু ব্যক্তিমনৰ প্ৰাধান্য, সমাজ আৰু সমষ্টিচেতনা, প্ৰতিবাদ আৰু বিক্ষেপপ্ৰবণতা, অনুসংৰিংৎসা আৰু বৌদ্ধিক প্ৰেৰণা, গতিশীলতা আৰু প্ৰযুক্তিবন্দী পৰিৱৰ্তন নশীলতা - এইবোৰ জানো মূলতে বাহিৰৰপৰা অহা চেতনা-স্মোত নহয় ?”

কিন্তু বৰকটকীয়ে এতিয়া এটা প্ৰশ্ন কৰিছে, যিটো ‘কনফেছনছ’ ব সময়ত তেওঁৰ বাবে বিশেষ প্ৰাসংগিক নাছিল। তিনিটা দশকত ‘আধুনিকতা’ অসমত বিশেষ আগ নাবাচিলো। এতিয়া তেওঁকৈছেঃ

“কিন্তু যুগধৰ্ম্মতা বা পাচাত্যমুখিতা আধুনিকতাৰ মুখ্য আপাত পৰিচয় হ’লেও সেয়ে আধুনিকতাৰ সাৰমৰ্ম বা প্ৰকৃত চৰিত্ৰ নহয়। এইবিলাক বাহ্য, - আধুনিকতাৰ বাহিৰৰ চেহেৰাটোহে মাথোন .....”

“ইয়াৰ বহিৰংগত যিমানেই ভ্ৰান্তক বা প্ৰপঞ্চময় যি নাথাকক, ইয়াৰ নিগৃঢ় অন্তলোক বা মৰ্মমূলত আছে এক গভীৰ দৃন্দ আৰু উদ্বেগৰ অশান্তি আৰু যন্ত্ৰণা। আধুনিক মেজাজ বা টেম্পোৰ চাৰিত্ৰিক অছৈৰে, জটিলতা আৰু বিশুদ্ধতাৰ পুৰিৰ সত্যয়ো সন্তৰতঃ তাৰ যিকোনো আধুনিক প্ৰবক্তাৰ কৈছে এতিহ্যৰ ধৰ্মজাবাহী লেটিন কৰি ভাৰ্জিলৰ সেই Sunt Lachrima Rerum “সকলো মৰণশীল সত্তাৰ অন্তৰত লুকাই থকা অশুব্দ উৎস ” বোলা কথাফাঁকিত আটাইত্তকৈ গভীৰভাৱে প্ৰকাশ পাইছে। সাম্পৰিক যুগভাৱনাৰ এলিয়েনেশ্যন, বিচ্ছিন্নতাৰোধ, নি:সংজ্ঞা, মোহতঙ্গ, ছিমুল অন্তিহসৰ্বস্বতা, অনাস্থা, বিৰক্তি, বিষণ্ণতা, আতিশ্য, তৎকালীনতা, বিযূৰ্ত বাদ, ধৰ্ম বা হিংসাৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ, চৈতন্যৰ বিভাজন, যৌনচিত্তা, নব্য বৰ্বৰতা- আধুনিকতাই সামৰি লোৱা এই অভিব্যক্তি বৈচিত্ৰ্যৰ অন্তৰালত আছে সেই একে বেদনা, যন্ত্ৰণাৰোধ। আধুনিকতাৰ এই আচল স্বৰূপ উপলক্ষি কৰিবলৈকে লাগে যুগচেতনাৰ প্ৰতি উন্মুখ দেশ-কালাতীত এক বিশ্ববীক্ষণ।”

সদেহ নাই যে আধুনিকতাক বাধা দিয়া ঐতিহ্যবোধক তেওঁ এনেদৰে অতিক্ৰম কৰিছে। কিন্তু আধুনিকতা যদি ঐতিহ্যৰে এক অভিনৱ সংস্কৰণ হয়, তেন্তে লৈ ইতিহাস, সময়, এক মায়া নেকি ? ভাৰণৰ মূল পাণুলিপিত এইখনিতে বৰকটকীয়ে লিখা কেতোৰ বাক্য তেখেতৰ অনুমোদিত মুদ্ৰিত ভাৰণখনত নাই। তেওঁ তাত কৈছিল যে আধুনিকতাৰ প্ৰতি আধুনিক সেৰকৰ এই প্ৰতিক্ৰিয়া সন্তৰত ‘আধুনিকতাৰ ভাঙ্গন বিন্দু’ (breaking point) ব প্ৰকাশ। কথাবাৰ তৎপৰ্যপূৰ্ণ আৰু চিন্তা উদ্বেককৰী। তাৰ অঁত ধৰি আগুৱালে অনিবার্যভাৱে পুঁজিবন্দী অথনীতিৰ ভিত্তিত গঢ় লোৱা বুজোৱা সভ্যতাৰ

ক্ষয় বা ভাঙেন স্থীকার করিব লাগিব। কিন্তু ভাষণৰ মুদ্রিত সংস্কৃতগটো অধিক ভাববাদী আৰু ভাববিলাসী।

লায়নে'ল ট্ৰিলিঙ্গে বৰকটকীৰ ভাষণৰ সময়তে ক'বৰাত লিখিছিল যে আধুনিক সাহিত্য সভ্যতাৰ বিৰক্তকেই এক প্ৰল, আপোচাইন বিদ্রোহ। মাৰ্ক্সবাদিসকলে আকো কিছু স্থূলভাৱে কৈ আছিল যে পুঁজিবাদী অথনীতিৰ সংঘাতৰ প্ৰতিফলনেই আধুনিক সাহিত্য। এই দুয়ো একদেশদৰ্শী সূত্ৰ দুয়ো দিশ সামৰি অথচ দুয়োটাকৈ প্ৰশংস্ত আৰু গভীৰ ব্যাখ্যা দিছিল বৰকটকীয়ে ; আধুনিক সাহিত্য বুজোৱা প্ৰমূল্যজ্ঞগতৰ ভাঙেন প্ৰতিক্ৰিয়া।

কিন্তু ভাষণৰ এই বলিষ্ঠ আৰু সাহসী চিন্তা সত্ৰেও মুদ্রণৰ সময়ত বৰকটকী কিয় সংকুচিত হ'ল, আৰু এক গতানুগতিক 'চিৰন্তন সত্যাৰ' আশ্রয় ল'লে, ভাবিবলগীয়া। বুজোৱা চিন্তান্যায়কসকলে অভ্যন্ত, পৰিচিত বুজোৱা জগৎখনৰ অনিতাতা স্থীকার কৰিব নোখোৱে। তেওঁলোকে বৰং সমষ্টি সংসাৰকেই অনিতা বুলি ঘোষণা কৰে ! আচৰিত নহয় যে বৰকটকী ক্ৰমে ধৰ্ম আৰু আধ্যাত্মিকতাৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈছিল। ইতিহাসৰ অনিবার্য গতিৰ প্ৰতি সজাগ হ'লেও তেওঁ তাৰ গভীৰ তাৎপৰ্য বিচাৰ নকৰিলে।

তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাৱে এই ভাষণত তেওঁ আঙুলিয়াই দিছে যে বৰীদ্রনাথে ঐতিহ্যৰ ভিত্তি নেৰাকৈ আধুনিক বিশ্বক আঁকোৱালি লৈছিল, আৰু পৰৱৰ্তী যুগৰ শ্ৰেষ্ঠ ভাৰতীয় লেখকসকলেও তাকেই কৰিছে। আনন্দতে আধুনিক সাহিত্যৰ অন্যতম মহান কৰ্ণধাৰ এলিয়টে ঐতিহ্যৰ প্ৰাসংগিকতা আৰু প্ৰয়োজনীয়তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছে। সেয়ে বৰকটকীৰ মতে ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ বিবাদ এক উপকৰণ চিন্তাৰ ফচল। অৱশ্যে ইয়াতে এটা সমস্যাৰ উল্লেখ হৈছে যিটো বৰকটকীয়ে অগ্ৰাহ্য কৰিছে। আধুনিক সাহিত্যৰ মৰ্ম মানবতাবাদৰ ঘোৰ বিবোধি। কিন্তু বৰীদ্রনাথৰ শেষ কথা হ'ল : “মানুষেৰ উপৰ বিশ্বাস হাৰানো পাপ।” তেওঁ সেইই বোধহয় এক সুনীৰ্ধ চিন্তাশীল প্ৰবন্ধ লিখি আধুনিক পৰিমীয়া সাহিত্যক নাকচ কৰিছিল অঘংগল আৰু অসুন্দৰৰ প্ৰতি তাৰ বিকাৰগ্ৰহণ মোহৰ বাবে। সেইবাবে বৰীদ্রনাথৰ উদাহৰণে ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সমস্যাৰ সমাধান দিব নোৱাৰে। তেওঁৰ মূল ভাষণত বৰকটকীয়ে অমুদ্রিত হৈ বোৱা যিবোৰ কথা কৈছিল, সেই দিশেৰে আৰু আগবঢ়া হ'লেহে তেওঁ অধিক দিকদৰ্শী চিন্তাৰে সমস্যাটোৰ গভীৰতাৰ স্তৰলৈ সোমাৰ পাৰিলৈহেন্তেন।

এইটোও সত্য যে বিশ্ব সাহিত্য-সংস্কৃতিত আজি পশ্চিমৰ নেতৃত্বই ক্ৰিয়াশীল। জীৱন্যন্দনা, অঘংগল আৰু অসুন্দৰৰ গভীৰ সান্ত্বনাহীন উপলক্ষি, অনতিক্ৰম্য বিচ্ছিন্নতা আৰু নিঃসংগতা- এইধৰণৰ ভাৰ-অনুভূতি-মেজাজ ‘আধুনিক সাহিত্য’ৰ বিশ্বজনীন

যুগধৰ্ম বুলি বৰকটকীয়ে স্পষ্ট ভাষাত কৈছে। সেয়ে তাক ‘বিজতৰীয়া’ বা ‘ছিমূল’ বুলি গবিহণা দিয়াও তেওঁৰ মতে অথহীন। বৰং ই ঐতিহ্যৰে অন্তিমিহিত বিষাদবোধৰ ঐতিহাসিক অভিব্যক্তি।

বৰকটকীৰ এই যুক্তি তেওঁৰ চিন্তাৰ বলিষ্ঠতা আৰু সাহসিকতাৰ অন্যতম নিৰ্দশন। কিন্তু আমি সবিনয়ে সুধিৰ খোজোঁ, পৰিগত আৰু সংকটাপন্ন বুজোৱা সংস্কৃতিৰ সেই নেতৃত্ব স্বয়ংক্ৰিয়ভাৱে পৃথিবীৰ সকলো অঞ্চলতে সমানে প্ৰভাৱশালী হ'ব পাৰে জনো? য'ত অৰদমিত আৰু নিপীড়িত কোটি-কোটি জনতাই স্বাধীনতা, সাম্য আৰু আত্মৰ স্বেচ্ছা দেখি বিপুল উদ্বৃত্তি আৰু ত্যাগেৰে আন্দোলন কৰিছে, তাত কিয় এইধৰণৰ ভাৰ- অনুভূতি - আমেজ সাহিত্যৰ পাথেয় হ'বই লাগিব ? ব্ৰেষ্টটৰ কক্ষে ছিয়ান চক চার্কল (ইংৰাজী নাম) বা নে'কৰ্ডাৰ হাইঁছ অৰ মাথু পিখু(ইংৰাজী নাম)। মোৰ উচ্চাৰণ শুধৰাই দিছিল জ্যোতিৰ্ময় জানাই) জানো এনেধৰণৰ ভাৰ- অনুভূতিৰ পৰিচয়ক ? ভাৰততো এলিয়ট, জয়চ, কাফ্কা আদিৰ সমসাময়িক আন বহু যুগলৰ লেখকৰ বচনা নিপীড়িত জনতাৰ দুখ আৰু আশাৰ তেজে সংজীৱিত কৰি ৰাখিছে। অৱশ্যে ভাৰততো পুঁজিবাদে অগ্ৰগতি লাভ কৰাৰ ফলত জীৱনৰ প্ৰতি মোহতংগই ক'বৰাত ক'বৰাত তিত্ৰ ক'প লৈছে। কিন্তু নতুন জীৱনৰ অধিক আশাপ্ৰদৰূপো ছেগা- চোৰোকাকৈ কোনো -কোনো লেখকে দেখিবলৈ ধৰিছে।

বৰকটকীৰ দুভাৰনা হৈছে আধুনিকতাৰ পিনে অগ্ৰগতিত অসমীয়া সাহিত্য আৰু সাহিত্যিকৰ উদ্যোগহীনতা আৰু বিলম্বক লৈ। ঐতিহ্যৰ প্ৰয়োজন উপলক্ষি কৰি যদিও তেওঁ ঐতিহ্যৰহিত আধুনিকতাক টুলুঙ্গ, আৰু ‘অসাৰ’ বুলি কৈছে, তথাপি তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যৰ ঐতিহ্যশ্ৰী জড়তাক খোলাখুলিকৈ গবিহণা দিছে :

“অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰতি বিহঙ্গম দৃষ্টিপাত কৰিলে দেখা যায়, অতীতৰ সাহিত্যৰাজিতো হয়েই, আধুনিক সাহিত্য সৃষ্টি ও আপেক্ষিকভাৱে ঐতিহ্যধৰ্মী। যি বৈষ্ণৱ সাহিত্য আৰু বুৰঞ্জী সাহিত্য আমাৰ সাহিত্যৰ গৌৰবৰোজ্জৱ ভূষণ, সেইখিনিত প্ৰকৃতিগতভাৱেই ঐতিহ্য-প্ৰীতিপ্ৰণ ..... যি সময়ত আধুনিক ভাৰ- চৈতন্য প্ৰবাহে দেশৰ আন প্ৰায়বিলাক ভাৰতীয় সাহিত্যকে বাৰকৈয়ে স্পৰ্শ কৰিলে, সেই সময়তো আমি অতীত আবিষ্টা আৰু অন্ধ ঐতিহ্য-বিলাসৰপৰা নিজক মুক্ত কৰিব নোৱাৰিবিলোংহক ...ঐতিহ্যৰ hang over বা আধুনিক যুগত প্ৰাসঙ্গিকতা হেৰুৱা অৱশ্যিষ্টসমূহে আমাৰ দৃষ্টিভঙ্গী আৰু সৃজনাত্মক প্ৰচেষ্টাসমূহ আচছম কৰি ৰাখিলে।”

অসমীয়া সাহিত্যত ‘যুক্তিবাদী নিমোহি আধুনিকতা’ অৱশ্যেত আছিল, কিন্তু আনবোৰ প্ৰায়ীয় সাহিত্যৰ তুলনাত বহুত পলৰ্মকৈ। ইতিমধ্যে বিশ্বসাহিত্যাই ‘আধুনিকতা’ চৰেই ‘প্ৰগতিশীলতা’ৰ পিনে গতি কৰিছিল ! পিছত আধুনিকতাৰ পৰিক্ৰমা সম্পূৰ্ণ

নকৰাকৈ যেতিয়া অসমীয়া সাহিত্যয়ো প্ৰগতিশীলতাক সাৰোগত কৰিলে, তেতিয়া সেই প্ৰচেষ্টাই আধুনিকতাৰ এছোৱা দেও দি অহা বাবে প্ৰগতিশীলতাও “এই দেশ, এই কালৰ সৈতে জৈৱ সম্পর্কবিহীন, বিজ্ঞতীয়া, কৃত্ৰিম, অভিজাত পৰিক্ৰমা যেন হৈ পৰিষেছে” তাৰ শেষফল হৈছে “শংকৰী ঐতিহ্য আৰু আমাৰ ভাষিক বিশ্বাসতা আৰু স্বকীয়তাৰ পৌনঃপুনিক ৰোমস্থন।”

অসমীয়া সাহিত্যৰ আধুনিক পৰটোক আন কোনেও ইমান কঠোৰ ভাষাত্গবিহুণা দিয়া নাই। (অৱশ্যে বৰকটকীদেৱে ‘বাজনেতিক বিবেচনাৰ উৰ্দ্ধত থকা যি প্ৰকাৰৰ প্ৰগতিশীলতা’ৰ কথা কৈছে, তাৰ স্বৰূপ ধোঁৱা-কোৱা হৈ ৰ’ল।) তেখেতে যি time-gap বা সময়ৰ ব্যৱধানৰ কথা কৈছে, যি কাৰণত সদায় অসমীয়া সাহিত্য বিশ্ব সাহিত্যতকৈ বহু যোজন পিছত পৰি থাকে, সেই time-gap ক’বলৈ গ’লে আজিও আমাৰ মাজত আছে। Modernism-অৰ পৰিসীমাৰপৰা বিশ্বসাহিত্যই Post modernism-অৰ পিনে গতি কৈছে, অথচ আমাৰ ইয়াত modernism -অৰ অৱদানসমূহেই আমাৰ আয়ত নহ’ল। ফলত বৰকটকীয়ে কোৱাৰ দৰে অসমীয়া ‘উত্তৰ আধুনিকতা বাদেও, এক ঠেকছিগা আৰু কৃত্ৰিম চেহেৰা লৈ আমাৰ আগত ওলাইছে।

অসমীয়া সাহিত্যনো কিয় বিশ্বসাহিত্যৰ সহযাত্ৰী হ’ব লাগে, তেনে এটা প্ৰশ্ন উত্তৰত বৰকটকীয়ে কৈছে যে যি সাহিত্য কেৱল থলুৱা, সি সাহিত্য নামৰ যোগ্য নহয়। “অসমীয়া সাহিত্যক কেৱল অসমীয়াৰ সাহিত্য মাত্ৰ কৰি ৰাখিবলৈ আমি যদি তাক বিশ্বৰ বিভিন্ন সাহিত্যৰ অন্যতম এটা সাহিত্যত পৰিণত কৰিব খোজোহক ... অসমীয়া সাহিত্যক আমি যদি কেৱল মাত্ৰ এমুষ্টি অসমীয়া মানুহক সাহিত্যৰ খোৱাক যোগোৱা সাহিত্য কৰি নেৰাখি আজিৰ মানুহৰ বাবে সৃষ্টি কৰা সাহিত্য বুলি ভাবিবলৈ লওহক, তেতিয়া আধুনিকতা আৰু ঐতিহ্যৰ সকলো সমস্যা আৰু প্ৰত্যাহুন অতিক্ৰম কৰিব পৰাকৈ, অসমীয়া মাত-কথাবে বিশ্বৰ ঐতিহ্যৰে পৰিপুষ্ট সাৰ্বজনীন আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰাব কোনো কাৰণ নাই।” কেৱল থলুৱা ঐতিহ্যৰে পৰিপুষ্ট নহৈ সাহিত্য সমগ্ৰ সৃষ্টিশীল বিশ্বৰ সৃষ্টিবে পৰিপুষ্ট হ’ব লাগে, বৰকটকীৰ বিশ্বাস আৰু যুক্তি এয়ে।

যুক্তিটো সমিচিন আৰু সবল। কেৱল প্ৰশ্ন হৈছে, অসমীয়া লেখকে সেইধৰণৰ আৰুবিশ্বাস, শিক্ষা আৰু পৰিপৰ্কতা অৰ্জন কৰিব কেনেকৈ? বৰকটকীৰ প্ৰস্তাৱ হৈছে এয়ে যে অঞ্চ ঐতিহ্যপ্ৰীতি বৰ্জন কৰি আমাৰ লেখকসকলে উৎসাহেৰে আধুনিক বিশ্বৰ শেহতীয়া সাহিত্যৰীতি আয়ত কৰিব লাগে। কিন্তু সেই বীতিটো আমি চিনাকৈ কৰিম কেনেকৈ? এই মুহূৰ্তত বিশ্বৰ নানা প্ৰান্তত চলি থকা নানা ধৰণৰ সাহিত্য আন্দোলনৰ কোনটোক আমি সাৰ্থক বা আমাৰ বাবে তাৎপৰ্যপূৰ্ণ বুলি ধৰিম?

বৰকটকীয়ে হয়তো ক’লেহেঁতেন যে আমাৰ ঐতিহ্যই এই নিৰ্বাচনত আমাৰ সহায় কৰিব, যদিহে ঐতিহ্যপ্ৰীতিত মুক্ত হৈ আমি নতুনৰ প্ৰতি বিমুখ নহওঁ। কিন্তু আমাৰ ঐতিহ্য কি তাক বৰকটকীৰ দৰে সহজে সৃত্যান কৰা টান হ’ব। তেওঁ দিয়া ব্যাখ্যা উনবিংশ শতকাৰ ভাৰতীয় নৰজাগৰণৰ বিশেষ পৰিবেশত বচিত হৈ ৰবীন্দ্ৰনাথৰ মাজেদি মহিমায়িত ৰূপ লৈছিল। কিন্তু জীৱনৰ শেষ কালছোৱাত (“সভ্যতাৰ সংকট” প্ৰবন্ধমালাত বিশেষকৈ) ৰবীন্দ্ৰনাথে ঐতিহ্যৰ এনে বিৰাটন সহজে সন্তুষ্ট হ’ব বুলি ভাৰিব পৰা নাছিল। ঐতিহ্যৰ ধাৰণাত বিভিন্ন উপাদানৰ বিৰোধ আৰু বিসংগতি লুণ্ঠ কৰি দিয়া হয়। বৌদ্ধ আৰু হিন্দু, যুক্তিবাদী আৰু বহস্যবাদী, এনে বিপৰীত উপাদান একে সঁচাত ঢালাই হৈ যায়। আজিৰ পৰিস্থিতিত কিন্তু এনে ধৰণৰ ঐক্য বা সময়স্থ সহজে মানি লোৱা সন্তুষ্ট নহয়। হয়তো আমাৰ আৰ্�ಥ-সামাজিক ব্যৱস্থা আৰু আমাৰ বাজনীতিয়েই ঠিবাং কৰি দিয়ে আমাৰ বাবে ঐতিহ্য কি, আধুনিকতাই বা কেনেকুৱা। তথাপি তেখেতে আছান দিয়া অভিযাত্ৰি উদ্যোগ আৰু সাহসিকতা এতিয়াও প্ৰাসংগিক।

বিমূৰ্ত যুক্তিৰ সহজবোধ উদাহৰণস্মৰণে তেখেতে দুটামান বিশেষ সাহিত্য বিচাৰো দাঙি ধৰিবে। তেওঁৰ মতে “জ্যোতি প্ৰসাদ আগৰৱালায়েই প্ৰথম অসমীয়া সাহিত্যত আধুনিকতা তথা যুগধৰ্মনিষ্ঠ চিন্তাশীলতাৰ আলোকত আমাৰ সাতামপুৰষীয়া ঐতিহ্যৰ পুনৰ্বৃল্যায়ন কৰাৰ সাৰ্থক প্ৰচেষ্টা চলাইছিল।” আনহাতে তাৰ আগতে বেজৰুৱাৰপৰা লক্ষ্মীধৰ শমালৈকে “ঐতিহ্যৰ বুনিয়াদ”ৰ ওপৰত “নবন্যাসী মানৱ কেন্দ্ৰিক আধুনিকতা”ৰ ক্ৰমবৰ্দ্ধমান “ভৰ” লক্ষ্য কৰিছিল।

উক্তি দুটা চিন্তাউদ্দেককৰি। এই বিষয়ে সন্দেহ নাই যে জীৱনৰ শেষছোৱা কালত জ্যোতিপ্ৰসাদে অসম আৰু বিশ্ব, ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সংঘাত আৰু সময়স্থ প্ৰশ্নটো স্পষ্ট ভাষাত উপাগন। আৰু বিচাৰ কৰিছিল। শংকৰদেৱ তেওঁৰ মানত ঘাৰ্হীকৈ জীৱন আৰু চেতনাৰ বাগানৰ ঘটোৱা শিল্পী আছিল। আধুনিক বহিবাগত সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱবোৰৰ প্ৰতি তেওঁ শুচিবাযুগ্মত নাছিল। কিন্তু আমাৰ ধাৰণা, জ্যোতি প্ৰসাদৰ সমাধানে অসমীয়া সাহিত্যত ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ প্ৰশ্নটোৰ এক কাৰ্যকৰী সমাধান কৰি যোৱা বুলিও ক’ব পৰা টান। কাৰণ তাৰ ৭।৮ বছৰমান পিছত ‘ৰামধেনু’ৰ যুগত নতুনকৈ সেই সমস্যাৰ আবিৰ্ভাৱ ঘটিছিল। সেই বিতৰ্কত কোনেও জ্যোতি প্ৰসাদৰ নাম লোৱাই নাছিল। জ্যোতি প্ৰসাদৰ দৰে ‘ৰামধেনু’ যুগৰ ‘আধুনিক’সকলে জনসংস্কৃতিৰ বিকাশৰ প্ৰয়োজন সম্পর্কে চিন্তাই কৰা নাছিল।

অৰ্থাৎ ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতা সম্পৰ্কে বৰকটকীয়ে তোলা অতিশায় তাৎপৰ্যপূৰ্ণ আৰু মৌলিক সমস্যাৰ সমাধান সিমান সহজতে নহ’ব। আজি আমাৰ নাৰীবাদী লেখিকাসকলে অতি উচ্চমানৰ বিশ্বজনীন সাহিত্য সৃষ্টি কৰিব পাৰিবে। ইয়াত বিশ্বজনীন ধাৰা আৰু থলুৱা সৃষ্টিৰ মাজত কোনো বিবাদ-সংঘাত হোৱা নাই।

বৰং নবীৰ ওপৰত চলা যুগ যুগ জোৱা অন্যায়-অত্যাচাৰ উপলক্ষি কৰাত থলুৱা
লেখিকাসকলক বিশ্বজনীন ধাৰাটোৱে সহায় কৰিছে। কিন্তু কেনো কোনো ক্ষেত্ৰত আমি
অতি উপকৰা আৰু কৃত্ৰিম ধৰণে বিদেশী আই অনুকৰণ কৰিছোঁ। সি থলুৱা সৃষ্টি
প্ৰতিভাৰ জাগ্ৰত বা পৰিপুষ্ট কৰিব পৰা নাই। বাহ্যিক আধুনিকতাটকে অনুভূতিৰ
সাধুতা আৰু উপলক্ষিৰ গভীৰতা আৰু মৌলিকতাক আমি সম্মান কৰিবলৈ শিকিব
লাগিব। আমাৰ সমালোচকসকলৰ সেইথিনিতে এটা শুক্ৰ দায়িত্ব আছে। ই ঠিক যে
পূৰণি সাহিত্যিক কলা-কৌশল বা ভাষা দিনক দিনে আমনি লগা হৈ আহিছে।
নতুনত্ব অবিহনে সাহিত্যত প্ৰাণ সঞ্চাৰ নহয়। কিন্তু বিদেশী নতুন বস্তুৰ সকলো
অনুকৰণেই আমাৰ ইয়াত মৌলিক সৃষ্টিৰ বাবে হিতকৰ নহয়।

বৰকটকীয়ে এই দিশটো আৰু অলগ বিতকৈ আলোচনা কৰাৰ থল
আছিল। লগতে কোৱা উচিত হ'ব যে বিদেশী সমল ৰপ্ত কৰিবলৈ প্ৰণালীৰ অনুষ্ঠানিক
শিক্ষা তথা অনুশীলনৰ প্ৰয়োজন আছে। বিদেশী সাহিত্যিক ধাৰাবোৰ বিষয়ে
আমাৰ জ্ঞান প্ৰায়েই টুলুঙ্গ আৰু আধাৰুখৰীয়া হয়। সম্প্ৰতি অজিত বৰুৱাই কাম্য
আদিব উপন্যাসৰ বা নাটকৰ অনুবাদ কৰি পাতনিত যি ধৰণে তথ্য-আলোচনা যোগান
ধৰিছে, ছীৰিয়াছ পাঠক তথা লেখকক সি উপকৃত কৰিব। এনেকুৱা কাম আমাৰ
আৰু হ'ব লাগে। তেহে ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ যথাৰ্থ সমন্বয়ৰ বাট ওলাৰ।

কৃষকান্ত সন্দৰ্ভৰ দৰে বৰকটকীয়েও আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ অভাৱ
পূৰণৰ বাবে অনুবাদৰ ওপৰত জোৰ দিছিল। তেখেতে নিজেও এসময়ত এ. এ.
মিলনে'ৰ ‘অন থাৰ্মেটাৰ’ বোলা বচনা এখন অনুবাদ কৰি ব্যক্তিমূলী নিবন্ধৰ বস
অসমীয়া পাঠকক দিবলৈ বিচাৰিছিল। তেনেকৈ কল্বাড়, ছিন্কেয়াৰ লিৰিছ আদি
কৃতি বিদেশী লেখকৰ বিষয়ে পৰিচয়মূলক প্ৰবন্ধও ‘আৱাহন’ বা পাতত ছপাইছিল।
অসমীয়া পাঠকৰ মানসিক দিগন্ত সম্প্ৰসাৰিত কৰিবলৈ আৰু বসবোধ সমৃদ্ধ কৰিবলৈ
তেওঁৰ হেঁগাহ কেৱল সাহিত্যিকভাবেই নহয়, দেশানুৰাগৰো লক্ষণ আছিল।

‘সংজ্ঞনী সাহিত্যৰ অনুবাদৰ সমস্যা’ৰ বিষয়ো এনে অনুবাদ কাৰ্য। সাৰলীল
গদ্যত লিখা এই প্ৰবন্ধটোত বৰকটকীৰ অনুসংৰিত্সা, মননশীলতা, ব্যাপক অধ্যয়ন,
আৰু সুস্থ কঢিবোধ পৰিশুট। অনুবাদৰ ধৰ্মবপৰা অনুবাদৰ পদ্ধতিলৈকে বিভিন্ন দিশ
তেওঁ সৰস অথচ মননশীল ডংগীবে আলোচনা কৰিছে। আমি সচৰাচৰ মন-কাৰণ
নিদিয়া খুটি-নাটিবিলাককো চিন্তাৰ বিষয় কৰি তুলিছে।

প্ৰৱেশভাৱে এই প্ৰবন্ধত বৰকটকীদেৱৰ সাহিত্যদৰ্শনো ব্যক্ত হৈছে। তেওঁৰ
মতে সাহিত্যত তত্ত্ব, ভাবনা- চিন্তা, বা তথ্যৰ মাত্ৰা যিমানেই নাথাকক, শেহাৰত
লেখকৰ ‘সৃষ্টিধৰ্মী কল্পনা’ আৰু ‘প্ৰাণময় জীৱন্ত ব্যক্তিগত ব্যঞ্জনা’ ইহে তাৰ স্বৰূপ নিৰ্গং
কৰে। সংজ্ঞনী সাহিত্যৰ অনুবাদো যেহেতু সংজ্ঞনধৰ্মী, সেয়ে ‘সংজ্ঞনী সাহিত্যত অনুবাদৰ

বেলিকা অনুবাদ শুন্দ বা অভাৱ হোৱাটোহে ঘাঁই
কথা।’’ কিন্তু এইবাবেই তেখেতে কৰিবা অনুবাদৰ প্ৰতি সংশয়ী মনোভাৱ লোৱাটো
তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। ‘ওয়াৰ-তীৰ্থ, ‘হাফিজৰ সুৰ’ আদি বিদ্যাত কাৰ্য্যানুবাদ ওচৰত থকা সত্ৰেও
বৰকটকীয়ে এই ক্ষেত্ৰত কঠোৰ নেতৃত্বাচক মনোভাৱ গ্ৰহণ কৰিছিল। তেওঁৰ যুক্তি
হ'ল এয়ে যে ‘বিকোনো কৰিব ইডিয়ম এনে নিখুঁতভাৱে তেওঁৰ নিজা যে তাক
দ্বিতীয় এটা ব্যাপ্তিৰ তৰৰ ফালেদি নিবলৈ হ'লে সি আৰু তেওঁৰেই মৌলিক কৰিবা
হৈথকা টান।’

সেইবুলি ডাশ্টে'ৰপৰা চীনা-জাপানী কৰিবালৈ, কালিদাসৰপৰা পাৱা'
নে'কৰ্ডালৈ, বিভিন্ন কৰিব কৰিবা নানা ভাষালৈ ভাষাত্তৰিত নোহোৱাকৈ থকা নাই।
সেইবোৰ প্ৰয়াস পণ্ডৰ নহৈ সাহিত্যৰ ইতিহাসত প্ৰভাৱশালী আৰু তাৎপৰ্যপূৰ্ণ বুলি
বিবেচিত হৈছে।

তেখেতৰ এই উক্তি গ্ৰহণযোগ্য হওক বা নহওক, ই তেখেতৰ সাহিত্যদৰ্শনৰ
মৰ্ম ব্যক্ত কৰিছে। তেখেতৰ মতে সাহিত্যৰ বিশ্বজনীনতা সত্ৰেও সি ব্যক্তিৰ
স্বতন্ত্ৰতাৰ স্বাক্ষৰ বহন কৰে। এই ধাৰণাটো বৰকটকীৰ মানৱতাবাদি বিশ্বাসৰ তান্ত্রম
নিৰ্দৰ্শন। আজিৰ যুগত সিমান জনপ্ৰিয় নহ'লেও বৰকটকীৰ মানৱতাবাদি জীৱনদৰ্শন
স্পষ্ট আৰু বলিষ্ঠঃ

“মানুহৰ অক্ষম বাস্তৱতাক মই অস্থীকাৰ নকৰো, কিন্তু মোৰ বাবে মানুহৰ
আটাইতকৈ ডাঙুৰ কথা হ'ল- মানুহে নিজক অতিক্ৰম কৰি যাব পাৰে-man can
transcend himself, নিজেও শ্ৰেণৰ কাৰণে সাধনা কৰিম, আনকো নিজৰ পট্টৰ
আৰু সাহিত্যৰ মাধ্যমেৰে মহত্বৰ জীৱনৰ বাবে উদ্বৃদ্ধ কৰিম,-মোটামুটিকৈ এয়ে
মোৰ জীৱন-দৰ্শন।” (প্ৰকাশ, অস্ট্ৰোৱ, ১৯৮৫)

অনায়াস ডংগীত মানুহৰ ওপৰত আহাৰপৰা তেওঁ উদ্বৃত উক্তিত ব্যক্তিমানৰ
ভূমিকালৈ আঞ্চলিক গৈছে- যি ভূমিকাই মানুহৰ সামৃদ্ধিক জীৱন মহত্বৰ কৰিব পাৰে।
ব্যক্তিমানৰ আৰু বিশ্বমানৰ মাজত এই নিৰ্বিবেধ একাত্মতাৰ ধাৰণা high humanism
বা মানৱতাবাদৰ শীৰ্ষবিন্দুৰ নিয়মস।

১৯৭৪ চনতে প্ৰকাশ পোৱা “তিনি দশকৰ অসমীয়া নিবন্ধ”ও এনে ধ্যান
ধাৰণাবে সৰস আৰু সুবিজ্ঞ প্ৰকাশ। বৰকটকীয়ে আঙুলিয়াই দিছে যে “আজি তিনিটা
দশকৰ আগতে যেনেকৈ আমাৰ মাজতো দলে দলে নিবন্ধকাৰ ওলাই আহিছিল,
সাম্প্ৰতিৰ সময়ত তেনে এশ্ৰেণী লেখকৰ অস্থিৰ অনুভৱ কৰাই টান হৈ পৰিছে।”
ব্যক্তিগত নিবন্ধক গুৰুত্ব নিদিয়া পশ্চিমসকলৰ উপকৰণপৰা বৰকটকীয়ে এই
সাহিত্যকলাপটো (form) উদ্বাৰ কৰি বিস্তাৰিতভাৱে তাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে আৰু
এই কলাপটোৰ প্ৰধান শিল্পসকলৰ কৃতিত্বৰ ওপৰত বিস্তাৰিত মন্তব্য দিছে।

অসমীয়া সাহিত্যত তেতিয়ালৈকে আচহৰা এই কপটোক তেওঁ শুরুগতীব প্ৰবন্ধাতকৈ পৃথক কৰিছে তাৰ “শ্ৰেণী, আজ্ঞাপ্ৰকাশধৰ্মী, মুক্তক, হন্দৱৰঞ্জিত নাইবা বুদ্ধিদীপ্ত, লঘু বসাহুক” ধৰ্মৰ বাবে। এইবিধি এলাগী কিন্তু জনপ্ৰিয় সাহিত্যকৰ্মৰ বিষয়ে বৰকটকীৰ আলোচনাটোৱেই বোধহয় সৰ্বোত্তম আৰু নিৰ্ভৰযোগ্য। তেওঁ তাৰ বিকাশৰ যি বুদ্ধী দাঙি ধৰিছে, সিও তথ্যপূৰ্ণ আৰু অন্তৰ্দৃষ্টিৰে উজ্জ্বল। বেজৰকৰাৰ কৃপাৰূপৰ নিবন্ধৰ লগত এইবিধি নিবন্ধৰ মিল আৰু অমিল, হলিবাম ডেকাৰ (“চিত্ৰসেন যথৰীয়া”) অৱদান, হেম বৰকৰা আৰু তিলক হাজৰিকাৰ বৈশিষ্ট্য আদিৰ বিষয়ে বৰকটকীৰ মতামত একাধাৰে চিন্তা-উদ্দেককাৰী আৰু গভীৰতাৰে বিশ্বাসযোগ্য। অসমীয়া সমালোচনাত কোনো এবিধি সাহিত্য-কৃপাৰ বিকাশৰ এনে স্বয়ংসম্পূৰ্ণ নিটোল আলোচনা নাই বুলিলৈই হয়।

বৰকটকীৰ এই আলোচনাৰ বৈশিষ্ট্য হৈছে এক উদাৰ কিন্তু ন্যায়নিষ্ঠ দৃষ্টিভঙ্গী। লঘু বচনাৰ বিষয়ে তৰল বাচলতাৰ বা অসম্ভবতাৰ (incoherence) অভিযোগ প্ৰায়ে উঠে। কিন্তু বৰকটকীয়ে সমিয়াই দিবে যে “কৌতুকৰ ছলেৰে নানা সাৰকথা ক'ব পাৰি, মানসিক দিগন্ত বিস্তৃতিৰে উপকৰণ যোগান ধৰিব পাৰি।” তেন্তেনো চিন্তাশ্ৰয়ী প্ৰবন্ধৰ লগত তাৰ প্ৰভেদ ক'ত? তাৰ উত্তৰ বৰকটকীয়ে বেছ সুন্দৰকৈ দিছেঃ

“প্ৰবন্ধৰ প্ৰাথমিক উদ্দেশ্য হ'ল জ্ঞান-বিকীৰণ, তথ্য-পৰিবেশন, তথ্য-যুক্তিৰ বিশ্লেষণ, মানসিক পৰিপুষ্টি সাধন। নিবন্ধায়ো ধেমেলিৰ ছলেৰে, উপজাত ফল হিচাপে জ্ঞানৰ পোহৰ বিলাব পাৰে। তথাপি ইয়াৰ প্ৰধান অভীষ্ট হ'ল আনন্দদান, চিন্তিবিনোদন,....হন্দয়-বৃত্তি-বোধৰ সংজীৱন আৰু উত্তৰণ। একেষাৰত প্ৰবন্ধ জ্ঞানদায়ক, কৌতুহল চৰিতাৰ্থক, নিবন্ধ বসোন্দীপক আৰু বৃদ্ধি উত্তেজক।”

আনহাতে বস-বচনাৰ নামত “হাস্যৰস, ব্যঙ্গ বিদ্রূপ, কৌতুক, ধেমেলীয়া আৰু খুঁটুয়া কথাৰ সানমিহলি বচনা” অথবা “সংসাৰত সকলো কথাকে ‘পট’ মেন্দু’ বেগৰ ভিতৰত ভৰোৱাদি নিবন্ধ নামৰ জোলোঙ্গত সুমুৱাই দিয়াৰ” অভ্যাসক তেওঁ গবিহণা দিছে। লঘু মনোধৰ্মী বচনাই যাতে অসংযম বা উচ্ছুখলতাৰ গিনে গতি নকৰে, সেই বিষয়ে তেওঁ সজাগ আছিল। তেওঁৰ ভাষাত তাৰ অন্তনিহিত চৰিত্ৰত আছে “এক সূক্ষ্ম মাত্ৰাবোধ, পৰিমিতিবোধ।”

একেটা আলোচনাতে বৰকটকীয়ে এইবিধি লঘু নিবন্ধৰ শৈলীৰ বিষয়ে কৈছেঃ

“নিবন্ধকাৰে প্ৰকৃততে কোনো নিৰ্দিষ্ট বিষয়ৰ বিষয়ে চৰ্চা কৰাতকৈ নিজৰ কথাহে আন এজনক ক'ব বা জনাৰ খোজে। আন কথাত নিবন্ধ প্ৰকৃততে লেখকৰ স্বগতোক্তিৰ নামান্তৰ নহয়, কথোপকথনহে বা ‘ডায়েলগ’ হৈ।”

অৱশ্যে এই অপূৰ্বতাৰে বহুদৰ্শী আৰু সম্যকদৰ্শী প্ৰবন্ধাটোৱে এটা বিপদ লক্ষ্য নকৰিলে। যি সাহিত্যত সুশ্ৰুত চিন্তা আৰু প্ৰণালীৰ যুক্তি-যোজনাৰে সমৃদ্ধ বচনা

বিবল, তাত লঘু নিবন্ধাই তেনেধৰণৰ চিন্তাৰ লেকামৰপৰা মুক্ত হৈ ‘স্বেচ্ছাৰত লিপ্ত হ'ব পাৰে, আৰু তাৰ ফলত আনকি পাঠকক বা সমাজক উপকাৰ কৰিব পৰা মননশীল বচনা লুপ্ত হৈ যাব পাৰে। অসমীয়া সাহিত্যতো এসময়ত বস-বচনাৰ জনপ্ৰিয়তাই কঠিন চিন্তাৰ প্ৰয়োজনৰপৰা মানুহৰ মন আঁতবাই আনি কিন্তু ক্ষতি কৰিছিল। সেই কথা নক'লে সত্যৰ অপলাপ হ'ব। বিশেষকৈ সাহিত্য সমালোচনাক কেৱল বসাস্বাদনৰ উপলক্ষ্য কৰিছিল।

বৰকটকীৰ বাবে ব্যক্তিমূলী নিবন্ধৰ মূল্য আছিল এইবাবেইয়ে তেওঁৰ মূল্যবোধ, চিন্তা আৰু অনুভূতিক ব্যক্তিৰ মূল্য আছিল অপৰিসীম। এনেবিধিৰ বচনাত থকা ব্যক্তিহৰ নিয়ম আৰু ব্যক্তিগত সম্পর্কৰ অন্তৰ্বংগতাৰ বাবেই সি তেওঁক বেছিকৈ আকৰ্ষণ কৰিছিল বুলি ভবাৰ থল আছে।

এইবিনিতে আন এটা ভাবোদীপক প্ৰসংগ উথাপন কৰিব পাৰি। ত্ৰিশৰ দশকৰ আন কেইবাজনো বিশিষ্ট অসমীয়া চিন্তাবিদ তথা লেখকৰ দৰে বৰকটকীও সাম্যবাদৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈছিল। কমিউনিষ্ট মতাদৰ্শৰ যাথাৰ্থ সম্পর্কে তেৱোঁ পতিয়ন গৈছিল। অথচ সেই মতাদৰ্শৰ কেতোৰো দিশ সম্পৰ্কে তেওঁৰ মনত কিন্তু আশাটি আৰু উৎকন্ঠাও আছিল। ‘জ্যোতি’ত ১৯৩৮ চনতে প্ৰকাশ পোৱা কিনুমান গল্প আৰু নাটকত সাম্যবাদে দৰী কৰা সমূহৰ কল্যাণ আৰু বুজোৱা মানৱতাৰাদে দৰী কৰা ব্যক্তিৰ বিকাশ আৰু সন্তুষ্টিৰ মাজৰ বিৰোধ তেওঁ তীব্ৰ ক্ষতি হুটাই তুলিছিল। এইবোৰ সাম্যবাদবিৰোধী নহ'লেও তাৰপৰা প্ৰমাণ হয় যে বুজোৱা মানৱতাৰাদৰ সীমাবেষা তেখেতে চেৰাই যাব খোজা নাছিল।

বৰকটকীয়ে লিখা ‘ছেভিয়েট যুনিয়ন আৰু ব'মাঁ ব'লোঁ’ প্ৰবন্ধাটো সেয়ে বিশেষ তৎপৰ্যপূৰ্ণ। ছেভিয়েট লেখক ফিয়ডৰ গ্লাডকভ আৰু ইলিয়া ছিলভিন্স্কিয়ে ব'মাঁ ব'লোঁক চিঠিবে জনাইছিল যে তেওঁলোকে পুঁজিবাদী সমাজৰ ব্যক্তিস্বাধীনতা আৰু বিশ্বপ্ৰেমত বিশ্বাস নকৰে। উত্তৰত ব'মাঁ ব'লোঁ তেওঁলোকক কৈছিল যে ব্যক্তিস্বাধীনতাৰ বাবেই তেওঁ নিজৰ বিবেকৰ প্ৰতি আনুগত্যত অকলশৰে ন্যায়ৰ সপক্ষে থিয় দিছে, বহু সতীতাৰ মতৰ বিকৰে ছেভিয়েট যুনিয়নক সমৰ্থন দিছে। এই ব্যক্তিস্বাধীনতা যথেচ্ছাচাৰ নহয়। ‘চিন্তৰ মুক্তিৰ কাৰণে সংসাৰৰ সকলো বলি দিব পৰা শক্তি যাৰ আছে, তেওঁ সঁচাকৈয়ে ব্যক্তিগতভাৱে স্বাধীন।’ ই স্বাখপৰতাৰ বিপৰীত। সেয়ে তেওঁ বিশ্বপ্ৰেমৰ আদৰ্শও অঙ্গীক বুলি নাভাবে। মানুহে-মানুহে, জাতিয়ে জাতিয়ে কৰা অৰ্দ্ধ-বৰ্বৰ সংঘৰ্ষৰ বিপৰীতে বিশ্বমানৱৰ ঐক্য আৰু আত্মহৰ আদৰ্শ ছেভিয়েট যুনিয়নেই কৰায়িত কৰা বুলি ব'মাঁ ব'লোঁৰ বিশ্বাস আছিল।

কমিউনিষ্টসকলে সমাজবাদী সমাজত বুজোৱা ব্যক্তিবাদ আৰু বিশ্বপ্ৰেমৰ

অবলুপ্তি ঘটা বুলি দাবী করিছিল। তেওঁলোকৰ মতে দুয়োটা আদৰ্শ ভাববাদী মোহ অথবা প্রতাবণৰ পৰিণাম। তেওঁলোকৰ এই বিশ্লেষণ একে আঘাবে নাকচ কৰিব নোৱাৰিবি, কাৰণ নিপীড়নকাৰী শোষকৰ মুখতে ব্যক্তিস্বাধীনতা আৰু বিশ্বপ্ৰেমৰ জয়গান বেছৈকে শুনা যায়। কিন্তু বলাৰ ব্যাখ্যাত ব্যক্তিস্বাধীনতা আৰু বিশ্বপ্ৰেমে যি অৰ্থ পাইছে, পৰৱৰ্তীযুগত সাম্যবাদীসকলে তাৰ প্ৰতি যথাৰ্থ সম্মান আৰু আদৰ নেদেৰূৱাৰ ফল সাম্যবাদৰ বাবেই বিষময় হৈছিল।

কিন্তু 'ব'লাই দিয়া এই সংজ্ঞাটো আছিল পুঁজিবাদ আৰু বুজোৱা মানৱত্বাবৰ সংকটৰ অন্যতম পৰিণতি। আধুনিক সাহিত্যও বহু পৰিমাণে আছিল এই ব্যক্তিবাদৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিক্ৰিয়া। এচাম লেখকে ব্যক্তিৰ বিপৰীতে সামৃহিক সতত শৰণ ল'বলৈ বিচাৰি ধৰ্ম, সাম্যবাদী সমাজ, ফে'চিবাদি বট্টা, ঐতিহ্য আদিত চামিল হৈছিল। এই আধুনিক সাহিত্যৰ ভক্ত বৰকটকী আকোৰ ব্যক্তিস্বাদৰ স্বাধীন প্ৰকাশ আৰু বিকাশৰ আদৰ্শৰ প্ৰতিও অনুগত আছিল। অৰ্থাৎ 'ঐতিহ্য' আৰু 'আধুনিকতা'ৰ পৰিৱৰ্তনশীল সম্পর্কৰ এটা ঐতিহাসিক পটভূমি আছে। এলিয়ট প্ৰমুখৰে আধুনিকতাবাদী সমালোচকে সহ্য কৰিব নোৱাৰ ব্যক্তিমূখী নিবন্ধ বৰকটকীৰ প্ৰিয় আছিল সমসাময়িক ভাৰতৰ নিৰ্দিষ্ট ঐতিহাসিক, আৰ্থ-সামাজিক পৰিবেশৰ গুণত।

এনেধৰণৰ আন এক বিসংগতি দেখা যায় বৰকটকীৰ 'বিস্মৃত ব্যক্তিক্রম' নামৰ বিখ্যাত আৰু বহুভাৱে সমাদৃত গ্ৰন্থত। আধুনিক সমালোচনাস্বক দৃষ্টিভঙ্গীৰ অধিকাৰী বৰকটকীয়ে লিটেন ট্ৰে'টিৰ ক্ষুৰধাৰ, ছিদ্ৰাষ্টৰী, পৰিহাসপ্ৰিয় জীৱনী বচনাৰ পদ্ধতি অতিশয় পচন্দ আৰু উপভোগ কৰিছিল। কিন্তু কেইগৰাকীমান বিখ্যাত আৰু প্ৰতিষ্ঠিত অসমীয়া ব্যক্তিৰ জীৱনী লিখিবলৈ গৈ তেখেতে সেই পদ্ধতি বজৰ কৰি 'বীৰবন্দনা'ৰ পদ্ধতি গ্ৰহণ কৰিছিল। প্ৰশ্ন উঠে, আধুনিক সাহিত্যৰ ব্যাপক অনুশীলন বিচাৰা বৰকটকীয়ে এই আধুনিক বীতি বা উপাদান সংজ্ঞানে বজৰ কৰি ঐতিহ্যক অশ্রয় কৰিলে কীয়?

উত্তৰত বৰকটকীয়ে কৈছেঃ

"আমাৰ সমাজত হয়তো বিদেশৰ জীৱনীকাৰৰ কঠোৰ মানদণ্ড আচলতে প্ৰযোজন হৈছে। আমাৰনো প্ৰকৃততে 'ডাঙৰ মানুহ'- যি সাধাৰণ লেখৰ ওপৰত - কেইজন? জীৱনী লিখিব পৰাকৈ বিপুল আৰু প্ৰচুৰ অভিজ্ঞতা নাইবা চৰিত্ৰ বৈভৱ - বিবিধতা থকা লোক কিমানজন? প্ৰকৃততে গুণী মানুহকো যিখন সমাজে সমাদৰ কৰা দৃৰত থাকক বিহুৰে-সংক্ৰান্তিয়ে মনত পেলাৰ্বলৈও গহৰি কৰে তেনে এখন সমাজৰ আঙুলিমূৰত লোখিব পৰা এমুঠি গুণী মানুহকো আমি যদি সম্প্ৰতিটাৰ চেষ্টা নকৰি তেওঁলোকৰ দোষ-কৃতিবোৰহে খুচৰি ফুৰিবলৈ যাওঁক, তেনেই'লে আমাৰ জীৱনী লিখিবলৈ উপযুক্ত বিষয়-ব্যক্তি থাকিবঁগে ক'ত?" (বিস্মৃত ব্যক্তিক্রম)

তেনেছুলত 'এবছাৰ্ড' নাটক বা উত্তৰ-আধুনিক সাহিত্যদৰ্শন আমি গ্ৰহণ আৰু অনুশীলন কৰা উচিত হ'বলে নহ'ব, সেই প্ৰশ্নও প্ৰাসংগিক। অৰ্থাৎ ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সম্পর্কৰ সমস্যাটোৱে সহজে আমাক এৰা নিদিয়ে। আচলতে শুচিবায়ুগ্রান্ত নোহোৱাকৈও 'থনুৱা' সংস্কৃতিৰ প্ৰয়োজনক বিদেশী উৎকৰ্ষৰ উৎৰত স্থান দিয়াৰ যুক্তি-যুক্ততা কেতিয়াৰা ওলাৰ পাৰে।

আমাৰ সংকলনত বৰকটকীৰ আৰু দুটা মননশীল প্ৰবন্ধাই ঠাই পাইছে। 'অসমীয়া লেখিকাৰ গল্প'ত বৰকটকীয়ে অভ্যন্ত মৌলিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে আমাৰ সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ জগতত মহিলাৰ স্থান লৈ দুটামান আৰক্ষণীয় আৰু ভাবোদীপক মতব্য কৰিছে। তেওঁ দেখুৰাইছে যে অসমীয়া সাহিত্যৰ অধিকাৎ সমালোচক লেখিকাৰ প্ৰতি উদাসীন, অৰ্থাত অসমীয়া সাহিত্যৰ বিকাশত লেখিকাৰ অৱদান সমূলি উলাই কৰিব পৰা বিধৰ নহয়। তেখেতৰ মানসিক গঠনত উদাৰতা আৰু বস্তুনিষ্ঠতাৰ যি বিৰল সমন্বয় ঘটিছিল, লেখিকাৰ অৱদানৰ আলোচনাতো তাৰ সাঁচ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। সমসাময়িক লেখিকাৰ ভিতৰত মামনি বয়ছম গোস্বামীৰ "নিতীকতা আৰু মনোমুক্তি"ৰ ওপৰত তেওঁ আৰোপ কৰা গুৰুত্বও তেওঁৰ অভ্যন্ত বোধশক্তিৰ তথা বসবোধৰ নিৰ্দৰণ।

'প্ৰবন্ধ-নিবন্ধ বচনা' নামৰ প্ৰবন্ধত তেখেতে আৱশ্যে কৈছে যে আমাৰ লঘু নিবন্ধৰ ধাৰাটো মৰা সুত্তিত পৰিণত হৈছে। আনহাতে প্ৰবন্ধৰ ক্ষেত্ৰত বাণী কাকতি বা কৃষ্ণ সন্দৰ্ভকৈৰ দৰে 'কৃত্তুশীল' বচনা সমসাময়িক প্ৰবন্ধত বিৰল যদিও তাৰ 'বৈচিত্ৰ্য' আৰু সজীৱনতাই তেওঁক তাৰ উজ্জ্বল ভবিষ্যৎ সম্পর্কে আশাৰাদী কৰিছিল। আৱশ্যে তেওঁ বহু বিভিন্ন লেখকৰ বচনা সম্পর্কে থাওকতে মত দিবৈলৈ 'গৈ যথাযথ বিচাৰৰ অৱকাশ পোৱা নাই, কেৱল নামৰ তালিকাহে দাখিল কৰিব। তথাপি তেওঁৰ সকীয়নি অথইন বুলি উৰাই দিয়া টান হ'ব। আমাৰ বহু সমসাময়িক প্ৰবন্ধাই তথ্য আৰু চিত্ৰ শিক্ষামূলক পৰিবেশন -তাত কোনো কপ চেতনা (sense of form)নাই, গভীৰ মনোময় উপলক্ষ্যিৰ কাণ্ডি নাই। তেনে প্ৰবন্ধাই পাঠকৰ জ্ঞানত্ৰংশ পৰিতৃপ্ত কৰে, চিত্ৰ আলোকিত নকৰে।

মুনীন বৰকটকীৰ গদাঁশেলীৰ বিষয়টো সেয়ে গুৰুত্বপূৰ্ণ। আচৰিত কথা যে তেখেতে যে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ এক বিশিষ্ট আৰু উৎকৃষ্ট গদাঁশেলীৰ কপকাৰ, কথাটো আমাৰ বহুতৰে চকুত পৰা নাই। স্বচ্ছতা আৰু গভীৰতা, পাণ্ডিত্য আৰু প্ৰজ্ঞা, স্বাভাৱিকতা আৰু পৰিশীলিত আচৰণ, মেধা আৰু অনুভূতিৰ এনে মনোৰম মাজিত সমন্বয় বিৰল। সংস্কৃতমূলীয় তৎসম শব্দৰপৰা ইমান স্বচ্ছন্দে ঘৰুৱা কথোপকথনৰ ভাষালৈ দেও দি যাৰ পৰা এনে লেখকো অসমত বেছি নোলাৰ।

গদাক যে তেওঁ এবিধ কলা হিচাপে গণ্য আৰু চৰ্চা কৰিছিল তাৰ প্ৰমাণ তেওঁৰ অধ্যয়নপুষ্ট গদাক পৰোক্ষ সূচনাবোৰত (allusions) পোৱা যায়। অলপ পঢ়া-গুনা থকা মানহেহে তেওঁৰ কেতোৰ বাক্যৰ মাধ্যম উপভোগ কৰিব পাৰিব।

ঃ যোগী' আৰু 'কমিচাৰ'ৰ অস্তৃত সংমিশ্ৰণ, একাধাৰে দেশপ্ৰেমিক আৰু
সৌন্দৰ্যপ্ৰেমিক, বাজনীতিবিদ আৰু দার্শনিক, কবি আৰু ক্রান্তিকাৰী..... অস্থিকাগিবী
আমাৰ মাজত আজি এজন 'টাইটান', 'শৃংখলিত প্ৰয়োথিউছ।'

"ফুকন নিভাজ দেশপ্ৰেমিক আছিল, কিন্তু দেশপ্ৰেমৰ তাগিদাতো..তেওঁ
সাংবাদিকতা কৰ্মৰ মান বিসৰ্জন নিদিছিল। সেইবাবে আজিৰ সাংবাদিক জগতত
বহুলভাৱে ব্যাপ্তি লাভ কৰা 'নৈৰাজ্যৰ দিনত ফুকনৰ দৰে 'সাংবাদিকতাৰ সঁচা
পে'নিলিপি'ৰ বৰ প্ৰযোজন হৈছে।"

প্ৰথম অনুচ্ছেদত আৰ্থাৰ কোরো'ছলাৰৰ The Yogi and the Commissar
প্ৰবন্ধৰ ইংগিত বা প্ৰতিখনি আছে। দ্বিতীয় উক্তিত এজ্বা-পাটগুৰ Hugh Selwyn
Mauberley কবিতাৰ সেই বিখ্যাত উক্তিৰ ("His true Penelope/ Flaubert") প্ৰতিখনি
ঘটিছে। এইবোৰৰ ডু-তা নোপোৱা পাঠকে উক্ত মন্তব্য দুটাৰ তাৎপৰ্য সম্পূৰ্ণকৈ উপলক্ষ
কৰিব নোৱাৰিব। অৱশ্যে বৰকটকীৰ কেতোৱো allusion সমানে উপভোগ্য হোৱা
নাই।

সদৈ শেষত আছিল বৰকটকীৰ ভূমিকা আৰু অৱদানৰ সামগ্ৰিক মূল্যায়নৰ
আহুকলীয়া প্ৰশংস্তো। বৃক্ষিমতা, মৌলিকতা, বসবোধ, অধ্যয়ন, মনৰ উদাৰতা আৰু
বস্তুনিষ্ঠতা- বগী কাকতিৰ সুযোগ্য উত্তৰসূৰীৰাপে অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যত
বৰকটকীয়ে নাম ৰাখিবলৈ যাৰ পাৰিলৈহেঁতেন এনেবোৰ গুণৰ জোৰত। কিন্তু তেওঁ
তেনে এক পৰিচয় দেখিবলৈ নগ'ল। খ্যাতি বা স্বীকৃতিৰ প্ৰতি নিলিপ্তুৰ বাবেই হওক, অথবা
অধ্যয়সায়ৰ অভাৱৰ বাবেই হওক বৰকটকীয়ে তেনে ধৰণৰ কৃতিত্ব অৰ্জন নকৰিলে।
শ্ৰেষ্ঠলৈকে তেওঁ এজন gentleman Scholar বা "বিদ্বান ভদ্ৰলোক" হৈয়েই থাকিল।
কিন্তু সন্দেহ নাই যে তেওঁৰ এই পৰিগতি সাহস আৰু সামৰ্থ্যৰ অভাৱতৈকে এক সচেতন
নিৰ্বাচনৰহে ফল আছিল। গতিকে, এপিনৰপৰা আমি বৰকটকীৰ এনে নিৰ্বাচনত ব্যাখ্যিত
আৰু নিৰ্বাশ হ'লেও আন এপিনৰপৰা গুণমুঞ্চ আৰু চমৎকৃত হওঁ। বৰকটকী Sui gen-
esis - এককভাৱেই এক বিশেষ শ্ৰেণী।

মোৰ ধাৰণা হয় যে এনে "বিদ্বান ভদ্ৰলোক"ৰ বাবে আমাৰ সভ্যতাত ঠাইৰ
নাটনি হৈ আছিছে। নিৰ্মম professionalism আমাৰ সভ্যতাৰ আৰাধনাৰ ধন। সেয়ে
বোধহয় জীৱনৰ শেষছোৱাত বৰকটকীদেৱে কিন্তু দিশহাৰা অনুভৱ কৰিছিল। আশাকৰণ
তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব আৰু জীৱনচৰ্যাৰ সুকীয়া মূল্য বুজিবলৈ আমি এতিয়াও চেষ্টা কৰিম।

ইতি।

ড°হীৱেন গোহাঁই,

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, ১৭১৭৯৭

সূচীপত্ৰ

	পৃষ্ঠা	
১।	ভূমিকা : মনস্থী বসিক মূলনীন বৰকটকী - হীৱেন গোহাঁই	১-১৬
২।	কন্ফেছলছ	১৭-২৮
৩।	অসমীয়া সাহিত্য : ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সমস্যা	২৯-৪২
৪।	তিনিদশকৰ অসমীয়া নিবন্ধ	৪৩-৫০
৫।	সৃজনী সাহিত্যৰ অনুবাদৰ সমস্যা	৫১-৫৪
৬।	প্ৰবন্ধ - নিবন্ধ - বচন	৫৫-৫৭
৭।	ভাৰতীয় সংহতি, সাহিত্য আৰু অনুবাদ	৫৮-৬৪
৮।	সৰ্বসাধাৰণ দৃষ্টিবৰপৰা ভাষাতত্ত্ব	৬৫-৬৭
৯।	ছেতিয়েট যুনিয়ন আৰু ৰ'মাঁ ৰ'লাঁ	৬৮-৭৪
১০।	এ. এ. মিলন'ৰ 'অন থার্মিটাৰ'লৈ	৭৫-৭৯
১১।	কন্বার্ড	৮০-৮৬
১২।	ছিল ক্ৰেয়াৰ লিবিছ আৰু মাৰ্কিন সভ্যতা	৮৭-৯২
১৩।	তিনিটা সম্পাদকীয় : বিষয় ধৰ্ম	৯৩-৯৯
১৪।	অসমীয়া লেখিকাৰ গল্প	১০০-১০৬
১৫।	পৰিশিষ্ট	১০৭-১০৮
(ক)	ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ অপ্রকাশিত অংশ	১০৯-১১২
(খ)	নাটক আৰু নাটকীয়	১১৩-১১৫
(গ)	শুৱালকুছিৰ সাহিত্যমেলা	১১৬-১২৩
(ঘ)	অসম সাহিত্য সভা সম্পর্কে কৰা প্ৰশ্নৰ উত্তৰ	১২৪-১২৭
(ঙ)	ওপৰমহলা আৰু অসমীয়া সাংবাদিকতাৰ ভিতৰ চৰা	১২৮-১৩৪
(চ)	ৰাছিয়া আৰু বলছেভিকবাদ	
(ছ)	টাইমছ অব....আৰু ৰাধা চাহকাকতী	

কন্ফেছন্ছ

সম্পাদক ডাঙৰীয়া,

‘সম্পাদক ডাঙৰীয়া’ বুলি আৰত কৰা দেখিয়েই আপুনি নিশ্চয় একে চোঁচাই সিদ্ধান্ত কৰি পেলাইছে এইখন প্ৰবন্ধ গ্ৰহণৰ সপক্ষে সম্পাদকৰ প্ৰতি লিখকৰ ওকালত -নামাত বাজে আৰু একো নহয়। নহয় জানো বাৰু ? বস্তুটো যে কি এতিয়াই কৈ তাৰ জাত নামাৰো। আপুনি যদি ধৈৰ্য ধৰিবলৈ বাজী হয়, ময়ো মোৰ বস্তুটোৰ স্বৰূপটোৰ লগত আপোনাক লাহে লাহে পৰিচয় কৰাই দিয়। আপোনাৰ অৱস্থা যদিও জৰ্মানিৰ বোমা-সন্তুষ্ট চার্টলীয় ইংলেণ্ডৰ নিচিনা এতিয়াও নৌ হয়, তথাপি এনে নজনা- নুশনা বস্তুৰ মাজত সোমোৰাটোও এটা বিপদ বুলিয়েই ধৰকচোন। সেই গুণে আপোনালৈ মোৰ ‘পহিলা’ অনুৰোধ ‘বিপদি ধৈৰ্যম’। অনুৰোধেই আদেশ নহয় ; কি ‘পাতা’ আছে, আদেশ বুলি লাগিলে আপুনি এই কেইশাৰীকে অনুষ্ঠুপীয়া(insufficient) হ'লৈও সাক্ষ স্বৰূপ (evidence) বুলি লৈ আপোনাৰ আৱাহন পঞ্চবটীৰপৰা মই হেন উকাত লিখক বাৰণক ‘চিধাচিধি’ বাজেয়াপ্ত’ কৰি দিব। কিন্তু আৰু এখোজো আগবঢ়াৰ আগতে আপোনাক কৈ থওঁ, এইখন যদিও এক হিটাপে লিপি বা চিঠিহে (correspondence), তথাপি ই দোচৰা বিধিৰ অৰ্থাৎ ৰাজস্বৰ চিঠি (public correspondence), অৰ্থাৎ এই লিপিৰ সংশ্ৰাৰ যদিও আপোনাৰ আৰু মোৰে ভিতৰতহে বিশেষকৈ আছে, তথাপি ই ‘আৱাহন’ৰ সকলো পাঠক-পাঠিকাৰ কাৰণেও মুকলি ; ইয়াত লুক-চুক কৰিবলৈ একো নাই। সঁচাকৈক ক'বলৈ গ'লৈ এইখন চিঠিও নহয়, ওকালতিৰ নথি (brief) নহয়, প্ৰবন্ধও নহয় ; মুঠতে নাড়ত-নাশ্রত কিবা। ইয়াক প্ৰকাশ কৰা-নকৰা আপোনাৰ ‘মজি’। কৰে যদি সুখ পাম, নকৰে যদি আঘাত পাম। আপোনাক কিন্তু সানুনয়ে থাটিছো, সম্পাদক ডাঙৰীয়া ! আপুনি মেন এবাৰ দহোকুৰি ইমূৰৰপৰা সিমূৰলৈ নোচোৰাকৈ কেতিয়াও আপোনাৰ সেই সৰ্বভূক ‘ব্ৰেষ্ট - পেপাৰ বাছকেট’ টোলৈ দলিয়াই নিদিয়ে।

‘কনফেছন্ছ’ (confessions) বোলা দেখিয়েই আপোনাৰ চাঁগৈ মনত পৰিছে টলষ্টয়লৈ, কছোলৈ, কানিখোৰ ডি. কুইলিলৈ, কেছানোভালৈ, নহয়নে ? সেইবোৰৰ নাম শুনিলেই মোৰ পেটত হাত-তৰি লুকায় ; অথচ মোৰে আকো ‘কনফেছন্ছ’ লেখাৰ সাহ ! মৰ-সাহ নুবুলি আৰু কি বুলিব ? এটা বৰ ভুল হ'ল। ক'ব লাগিছিল ‘এপলজিয়া’ (apology) বুলি, কনফেছন্ছ নহয়। ‘কনফেছন্ছ’ আমাৰ কাৰণে নহয়, সেইটো হ'ল বৰ ডাঙৰ ডাঙৰসকলৰ কাৰণে, for those ‘giants’ ‘bigs’ and ‘lions’.। আমাৰ বৰলাট লড় লিনলিথগোৰ ভাষাত যিসকলক ক'ব পাৰি ‘Stud Bulls’ বুলি। আমাৰ নিচিনা ‘poor fries’ ৰ “confessions” - অত অধিকাৰ নাই, আমাৰ এক্তিয়াৰ ‘এপলজিয়াত’। আমাৰনো কি আছে, কোনে আমাক কেৰেপ কৰিব ?... ‘জায়ত্বে চ ম্যাচত্বে মদিবাঃ ক্ষুদ্ৰজন্তবঃ’।

মোৰ ফালৰপৰা যিয়েই নহক, আপোনাৰ (অৰ্থাৎ সম্পাদকৰ) তৰফৰপৰাও ‘পহিলা’

সমস্যা হল বস্তুটোর জাত বিশ্লেষণ আর শ্রেণী নির্কপণ। ইকনমিস্ট্রুর ভাষাত ক'বলৈ গ'লৈ আপোনাৰ প্ৰথম সমস্যা হল standardization- অৰ সমস্যা। আপোনাৰ কাম হ'ল প্ৰবন্ধৰ 'মাছ প্ৰডাকচন' (mass production), সেই কাৰণে প্ৰবন্ধ বুলিয়েই সি আপোনাৰ কাৰণে হ'ব লাগিব 'standardized product'; যেনে "প্ৰবন্ধ", "কবিতা", "কথা", "ভ্ৰমণকাহিনী", "গল্প", "নাটক"। আপোনাৰ এনেকুৱা বকম বকম শ্ৰেণী আছে, বিধে বিধে বিভাগ আছে। যেয়েই যি পঠাওক নপঠাওক, সি এইবোৰৰ এবৰ নহয় এখৰত সোমাৰই লাগিব আৰু সোমালৈ খাপ থাই পৰিবহই লাগিব। সেয়ে নহ'লৈ আপুনি তাক প্ৰহণ কৰিবলৈ বাধ্য নহয়, আপোনাৰ কাকত-ছৰ্তিচৰ 'ছিলেকশন গ্ৰেড'ত উঠিবৰ তাৰ কোনো অধিকাৰ নাই। হয়তো তেনে বিচাৰত মোৰ এই বস্তুটোক আপুনি পোম কোৰেই reject কৰিবলৈ বাধ্য, কৰিলৈও কেচুটো যেন হোৱাত বাজে মোৰ গত্তস্তু নাই। মই বঢ়িয়াকৈ জানো, আপোনাৰ কাকতত চলি অহা কোনো বিভাগতে মোৰ এই বস্তুটোক হাজাৰো খুন্দা-চকা মাৰিও আপুনি সুমুৰাৰ নোৱাৰিব। ইংৰাজীত ক'বলৈ হ'ল It refuses to be classed into any class, কাৰণ মোৰ বস্তুটো হ'ল একেবাৰে "আনকোৰা" "নয়া চীজ", it is a class by itself.

সঁচ'কৈ কৈছো, এই বস্তুটোৰ শ্ৰেণীবিভাগ সম্বন্ধে মই ৰীতিমত নাৰ্ভাছ'হৈ পৰিষেৰো। "সম্পদক ডাঙুৰীয়া" বুলি আৰত কৰি এটা নাতীৰ্থ কৰিতাৰে সামৰণি মৰা এই আপুক-গীয়া "চীজটো" দেখি আপুনিও যে তাৰ জাত সম্বন্ধে সন্তুষ্ট হৈ উঠিছে তাত মোৰ অকণো সন্দেহ নাই। কিন্তু কি বুলিনো আপোনাৰ সন্দেহ ভঙ্গন কৰো? তথাপি জাতি বিশ্লেষণ সমস্যাটোতে পোন প্ৰথমে ধৰি চাওঁ। ইংৰাজীত এটা শব্দ আছে, তাৰে মোৰ বস্তুটোৰ প্ৰকৃতি নিৰ্কপণ কৰিবলৈ সহজ হয়, কিন্তু তাৰ অসমীয়া প্ৰতিশব্দটো ভদ্ৰ সমাজত ব্যৱহাৰ নহয়- সেইটো হ'ল 'hybrid', ই কৰিতাৰে নহয়, প্ৰবন্ধও নহয়, চুটি গল্পও নহয়; অথচ এক হিছাপে ই কিবা কিবা বছ- বিধে সংমিশ্ৰণ। কিমান লাজত যে এই বাৰ বকমৰ তেজৰ সান-মিহলিত ওপজা মোৰ এই বাবেওঞ্চুৱা বিজতৰীয়া ভাষাৰ সন্তানটোক আপোনালোকৰ আগত আনি "হাজিৰ" কৰিছো, ভাবি চৰ। আন নহ'লৈও হয়তো দয়াপৰবশ হৈয়েই আপুনি আপোনাৰ কাগজত ঠাই দিব। আৰু এটা হিচাপতো ইয়াক ল'ব পাৰি- সেইটো হ'ল 'nonesense'বুলি। কিন্তু 'ননছেসকো' আপুনি একেবাৰে ননছেস বুলি নাভাৰিব। Dr. Johnson- অৰ মতে এৰিথ nonesense আছে, তাৰ নাম হ'ল "grand nonesense."। মোৰ এইটোৱেও যে সেইটো সম্মান নাপাৰ তাকে বা কেনেকৈ কৰ্ত্ত?

কিন্তু এইখিনিতো হ'ল conclusion; premise বোৰটো আপোনাক দিয়া নহ'ল। Logic- অত মোৰ এই আচৰিতভাৱে illogical বুৎপত্তি দেখি আপোনাৰ নিশ্চয় হাঁহি উঠিছে। আনে আগতে Premise দি পিছত Conclusion দিয়ে; মই আগতে Conclusion দি এতিয়া premise দিয়। ধৰি লক deduction আৰু Introduction, এতিয়া বিচাৰ কৰা য'ক- 'কৰিতা', 'প্ৰবন্ধ', 'গদ্য-কবিতা', 'গদ্য-cum-কবিতা' এইকেইটা বেলেগ বেলেগ কেটিগৰিত মোৰ এই আপুক-গীয়া 'চীজ'টো সোমাৰ পৰাৰ কিবা যুক্তি আছেনে নাই।

প্ৰথমতে ভাৰিছিলো কৰিতাই হ'ব, শেহৰ কৰিতাখিনিয়েই মোৰ যুক্তিৰ ভেটি। কিন্তু কৰিতাৰ আগত লাগি থকা এই বকলাকনো কি বুলিম? মহা সমস্যাত পৰিলো! কৰিতাটো আগত

দি পিছত এইসোপা appendix বুলি লগাই দিয়াহৈতেন, হওঁতে এটা উপায় হ'লহৈতেন; কিন্তু তিনিটা কাৰণত তাৰপৰাৰ বিবৰ হ'লগীয়া হৈছো। প্ৰথম, ওপৰফিং (appendix) লগোৱা কৰিতা 'আৱাহন'ত আজিলৈকে প্ৰকাশ হোৱা দেখা নাই; মোৰটোও যে হ'ব তাৰ কোনো আশা নাই; লাভৰ ভিতৰত মোৰ পৰিশিষ্ট বকলা 'মাফত' যাৰ- ইংৰাজীত যাক কয় going by the board. দ্বিতীয়তে ভাৰিলো, এনেকুৱা ওপৰফিং-বিশিষ্ট অভূতপূৰ্ব কৰিতা দেখিলৈই জানোচা আপুনি মোৰ মস্তিষ্কৰ সুস্থতা সম্বন্ধে সন্দিহান হৈ উঠে; তেতিয়া মোৰ কি গতি হ'ব! তৃতীয়তে দেখিলো, এনেকুৱা 'ভয়ধনীয়া' বস্তু এটাক পৰিশিষ্ট বোলা মানে সেই শব্দটোৰ জাত মৰা। সাতে -পাছে ইয়াক কৰিতা বোলাৰ আশা ও জলাঞ্জলি দিলো।

তাৰ পাছত ভাৰিলো, কৰিতা নহ'ল নাই, 'প্ৰবন্ধ'কৈ বোলা য'ক। ভাৰিয়েই উকলীকৃত হৈ উঠিলো। There you are! মনত পৰিল ডেক্টৰ জনছনে দিয়া প্ৰবন্ধৰ (essay) সংজ্ঞাটোলৈ-a loose sally of the mind," অৰ্থাৎ মনৰ এটা লাগ- বাক্ষ নোহোৱা উচ্ছাস। ঠিক কৈছে জনছনে। হ'ব পাৰে 'এছে' (essay) হেন অসাধাৰণ বস্তুটোকে ইমান সাধাৰণভাৱে define কৰি পেলাবৰ সময়ত ডেক্টৰ জনছনৰ মগজন্টোও ঠিক পণ্ডিতীয়া মগজৰ শাৰীটোত নাছিল; হ'ব পাৰে সেই বিশেষ মুহূৰ্তটোত ডেক্টৰ জনছনৰ কৰি-মন্টোৱে পণ্ডিতীয়া যাঠি-জোড় আক্ৰমণত তিটিব নোৱাৰি শত্ৰুৰ তাড়নাত যেনিয়ে -তেনিয়ে পলাই পত্ৰ দিয়া কোনোৰা অৱৰুদ্ধ (besieged) নগৰৰ মানুহৰ দৰে intellectional ৰাজ্যৰপৰা sally forth কৰিছিল, সেইহেতো তেওঁ প্ৰবন্ধকো তেনেকুৱা পলায়নৰে শাৰীৰ কৰি পেলালো। কিন্তু সেইবোৰ খুচৰিবলৈ আমি কোন? ডেক্টৰ জনছনে কৈছে, সেয়ে আমাৰ কাৰণে বেদবাক্য; কিয় ক'বলগীয়াত পৰিল তাৰ খৰ আমাক কেলেই?.....নিজিৰ মনতে নানা বৰকম তৰ্ক কৰি উকলীকৃত হৈ ডেক্টৰ জনছনকে ভেটটো দি দিলো। কৰিতা নহয়, এইটো essay, and essay as Dr. Johnson defines it. ঠিকেইতো, এটা লাগ- বাক্ষ নোহোৱা বলিয়ালিত বাজেনো এইটো কি? কিন্তু ইয়াতে আৰু এটা কথা আছে। 'a loose sally of the mind.' মই কম এইটো ওঠৰ শত্রিকাৰ ডেক্টৰ জনছনৰ স্বাভাৱিক 'ইউফিমিজম'; জনছনক সেইটোৱেই শুৱায়। কিন্তু কুবি শত্রিকাৰ মই কিহৰ থাতিবৰত 'ইউফিমিজম' কৰিম? কিহৰ loose sally of the mind? খোলাখুলিকৈ কৈ দিম এদিনৰ মস্তিষ্ক বিকৃতি, এটা মগজৰ গোলমাল। বছু হৈ গ'ল। প্ৰবন্ধও হ'ল অপচ বলিয়ালিৰো মান বৰ্ক্ষ পৰিল।

তথাপি মনটো খোলোচা নহ'ল। প্ৰবন্ধত জানো ক'বাত এনেকুৱা এপ্তীয়া কৰিতাও থাকে? ওহো! এছেৰ (essay) "এছেৱ" সম্বন্ধে সন্দিপ্ত হৈ উঠিলো। কৰিতাও নহয়, প্ৰবন্ধও নহয়, তেন্তে নো কি? হঠাত মনত পৰি গ'ল ইয়াকী কৰি বাল্ট হইটমেনলৈ (Walt Whitman) আৰু তেওঁৰ 'Leaves of Grass'-অলৈ। হইটমেনে দেখোন গদ্য-পদ্য একাকাৰ কৰি পেলালে, আমি কৰিলৈনো কি জগৰ লাগে? তেওঁ গদ্যক পদ্যৰ সাঁচ টোত সুমুৰাই বা দেখিবলৈ ঠিক পদ্যৰ নিচিনা কৰি পেলালে; কিন্তু সেইবুলিতো তাক কেনেও পদ্য নুবুলি থকা নাই। হইটমেন কিয়, বয়োৰু বৰীশ্বনাথেও দেখোন বৈকুঠলৈ যাবৰ সময়ত হইটমেনী কৰিতাৰেহে দুঃখৰ নাম ল'ব লাগিছে। উত্তুৱা ডেকামথাই যেনিবা ক'লেই বৰীশ্বনাথৰ এই হইটমেন-'ফেজ'টো (phase) বুঢ়াবয়সৰ 'imbecility' ব' পৰিচয়, তাত কি হ'ল? The dog barks, but the caravan অন্তৰ আৰু অন্তৰীপ / ৩

passes on. মই ধৰক এওঁলোকৰো এখোপ ওপৰত উঠি কপতে বৎ চৰাই আৰু নতুন ‘vehicle of expression’ সৃষ্টি কৰিলোঁ- তাৰ এডোখৰ মিত্ৰাক্ষৰ কৰিতা আৰু বাকীডোখৰ অমিত্ৰাক্ষৰ কৰিতা; তাত লোকচান কি? ইইটমেনৰ দৰে আপোনাক যদি মই তাকে কৰিতা বুলিবলৈ command কৰিলোহেঁতেনে, আপুনি নই বুলিব পাৰিলোহেঁতেনে? কিন্তু তেনেকুৱা ‘কমাণ’ মোৰ দ্বাৰাই নহ’ব, মাত্তোঁ; কিয়, কম শুনিবনে? সঁচা কথা ক’বলৈ গ’লে ইইটমেনী কৰিতাক ‘কৰিতা’ ‘কৰিতা’ বুলি দুনিয়াই যিমানে টেচু নাফলক - ইইটমেনে লাহৰী কৰিতা সুন্দৰীক ‘বাফিয়ান’ (ruffian) ছন্দ দুৰ্বাচৰ অন্যায় দাসত্ব-শৃঙ্খলৰ পৰা মুক্তি দিলে বুলি তেওঁৰ apologist সকলে যিমানেই জয়তোল নবজাওক, মই হ’লে সেইবোৰক কৰিতা নোৱোলো। ছন্দ মিলাৰ নোৱাৰি ছন্দই কৰিতা টেচু চেপা দি মাৰে বুলি কোৱা যি, নাচিব নাজনি ঢোতালখন আওগৰীয়া বুলি বদ্নাম দিয়াও সেয়ে। ক’বলৈ তয় লাগে- হয়তো আপুনি ‘foolhardiness’ বুলিব, কৰিতাৰ এমেবোৰ উৎকৃষ্ট ব্যাখ্যাৰ মূলত মোৰ বোধেৰে আছে কৰিব নিজৰ ‘হিষ্টিৰিয়া’, নহ’লে কৰিব শক্তিটোৰে অভাৱ। যি কৰিয়ে স্বাধীনতাৰ বাণী শুনায় তেওঁ শাৰী মিলায়ে সেই বাণী শুনাব। শাৰী মিলিলেই কৰিতাৰ স্বাধীনতা গুটি পৰাধীনতা হৈ যায় বুলিবৰ সকাম কি?

তেনেহ’লে মোৰ এই বস্তুটোক আপুনি ‘গদ্য কৰিতাকে’ বুলিব নোকি? বুলিব পাৰে; কিন্তু not in the accepted sense of the term. কেতিয়াও নাপাহৰিব, মোৰ এইটো একেবাৰে নতুন বস্তু। ধৰি ল’ক, এইটো গদ্য আৰু কৰিতাৰ ‘জংশ্যন’ অৰ্থাৎ সঙ্গম। ‘জংশ্যন’ কিন্তু বেলৱেৰে জংশ্যন নহয়- ‘সঙ্গম’হে আৰু সেইবুলি কিন্তু এলাহাবাদৰ ত্ৰিৱেণীসঙ্গমো নহয়। তেওঁতে? ‘অবৈধ সঙ্গম’- ইংৰাজীত যাক কয় illicit connection. কেনেকৈ, বাক কওঁ শুনক। কোন time immemorial ৰপৰা পদ্যৰ বিবৃত গদ্য বলিয়া হৈ অনই-বনাই ফুৰিছে; হাড়-ছাল ওলাই পৰা জবা-জীৰ্ণ দেহটোক কোনদিনা কৰিতা প্ৰেয়সীৰ কোমল পৰশে আকৌ সংজীৱিত কৰি তুলিব; কেতিয়া আকৌ কৰিতাৰ লগত man and wife হৈ দিন কটাব পাৰিব তাৰে প্ৰতীক্ষাত আকুল হৈ উঠিছে। গদ্য বিৰহী যক্ষ, কৰিতা যক্ষ-প্ৰিয়া; যুগ যুগান্তৰ ধৰি গদ্য নিবাসিত হৈ আছে তাৰ অতিয়াৰ ‘ফৰ্ম’ টোত। এয়ে গদ্য কৰিতাৰ চিৰস্তন ‘মেঘদূত’। সুনীৰ্ধ estrangement ৰ ট্ৰেজেডিয়ে ইইটমেনক কন্দুৱাই পেলালৈ, গদ্য - যক্ষৰ বিবাটি সমবেদনাত ইইটমেনৰ কৰি হস্তয় আৰ্দ্ধ হৈ উঠিল। কালিদাসৰ যক্ষই নিজ মেঘক আহান কৰি দৃত পাতিছিল, ইংৰাজীত ক’বলৈ গ’লে দৃতগিৰিটো মেঘৰ পক্ষে labour of love নাছিল, যক্ষই বলৈৰে তেওঁৰ ওপৰত সেইটো impose কৰিছিল। মেঘে volunteer হৈ আগবঢ়ি আহি যক্ষৰ বিবহ গধুৰ টোপোলাটো কঢ়িয়াই নি অলকাত হৈ অহা নাছিল। এইটোক কালিদাসৰ যুগৰ ধৈৰ্য বুলিব পাৰি। কিন্তু ‘post revolutionary’ (ফ্ৰেচি বিপ্লব) ‘এগালিটে লিবাটে ফ্ৰাটের্নিটে’ (Egalite-liberte fraternite)- সাম্য-মৈত্ৰী স্বাধীনতাৰ গণগোলত ‘মচগুল’ individualist উনেশ-শক্তিকাত ‘freedom’ ৰ বৰপূজাৰী (high priest) মানুহ প্ৰেমিক ইইটমেনৰ ইমান ধৈৰ্য হ’ব ক’বলৈ? গদ্য বিৰহী গদ্যৰো বিৰহী হ’ল তেওঁ। আৰু নিমন্ত্ৰণৰ কাৰণে বট চাব নোৱাৰিলৈ, তেওঁ নিজেই volunteer কৰি আহিলে এই দৌত থহণ কৰি সুনীৰ্ধ tragedy ৰ সামৰণি মাৰিবলৈ। ইইটমেন ‘ট্ৰেজেত’ নামিল, ভদ্ৰ-ভাষাত ক’বলৈ হ’লে ‘go between’ কপতে - বঙালীয়ে যাক কয় ঘটক; যাৰ কাম বা ‘function’ হ’ল ‘illicit amour’ অৰ্থাৎ অবৈধ

সংঘটন ঘটাই ফুৰা। ইইটমেনৰ ‘leaves of grass’ হ’ল গদ্য পদ্য বিয়াৰ তলা (wed - lock) - Leaves of grass- এ গদ্য আৰু পদ্যৰ গাত দুটা কজা লগাই তলা-চাবি মাৰি দিলে। তথাপি এই সঙ্গমটো এতিয়াও illicit হৈয়ে আছে, legalised হোৱা নাই। সেই কাৰণে আজি ময়ো এই ‘illicit amour’ টো সিদ্ধ কৰিবৰ কাৰণে অৱতীণ হৈছো, মোৰ চেষ্টা হ’ল এই ‘অবৈধ সঙ্গমটো’ বৈধ -মিলন বা ‘শুভ-পৰিগ্য’ত পৰিগত কৰা।

কৰিতা, গদ্য কৰিতা, গদ্য-cum কৰিতা - এই এটাইকিটা ঘৰত সোমাৰৰ মোৰ প্ৰবন্ধৰ যি যি দাবী আছিল তাক বিচাৰি চালো। কিন্তু মনৰ খুন্দুৱানি নমৰিল। বাড়িয়াকৈ বুজিছো, আপুনি ইয়াৰ কোনো এটা দাবীকে মানি নলব। পিছে ব’ব! নাভাৰিব, মই ‘হাল’ এৰি দিলো বুলি। মোৰ আৰু ক’বলৈ আছে। এক হিচাপে আপুনি মোৰ এই ‘চীজটোক’ তাহানিৰ ‘আৱাহন’ত ওলোৱা শ্ৰীযুত চিত্ৰসেন যথৰীয়াৰ ‘আঘাৰিবৃতি’ ব পুনৰাবৃত্তি (continuation) বা পুনৰ্জীৱন (revival) বুলিব পাৰে। কেনেকৈ পাৰে তাকে এতিয়া আলোচনা কৰিব।

Jakharia-ism ৰ বিৰুদ্ধে অৱশ্যে বহুত বকমৰ আপত্তি (objection) আছে; তেতিয়াও আছিল, এতিয়াও আছে। কাৰণ prejudice dies hard, যথৰীয়াই হেনো কোনোৰ বed-room secret বা বাস্কনীঘৰীয়া মেলক চোঁচোৰাই নি বৈঠক-খানাৰ’ বস্তু কৰিলে, তাৰে table talk কৰিলে ; আমাৰ সমাজৰ বহুত ‘cherished sanctities’ ক হেনো তেখেতে উপলুঙ্গ কৰিলে, অসমীয়া ভাষাৰ ভেজাল নোলোৱা ভাগীৰথীত তেওঁ হেনো ইংৰাজী আদি বিজতৰীয়া ভাষাৰ ময়লা পেলালৈ ; ইত্যাদি ইত্যাদি। হ’ব পাৰে, কিছুমান অভিযোগ সঁচা, কিন্তু যি কি নহক, আমি হ’লে নকৈ নোৱাৰো, যথৰীয়াৰ নিচিনা refined humour ‘আৱাহনে’ আমাক আৰু দিব পৰা নাই। অপ্রতাঙ্গ ইস্তিত (innuendo) থাকিলে গাত চেকা থকাই বিষম পাৰই, তাত আচৰিত হ’ব কি আছে? কিন্তু আমি বিচাৰো সেইবোৰ appreciate কৰিব পৰা পাঠক - a reading public good humoured to stand up to them with grace and dignity. মই কম, যথৰীয়াক নুবুজাৰ গুৰিত আছে এই ‘sense of humor’ ৰ অভাৱ। কিন্তু এটা কথা ; ধৰক স্বীকাৰ কৰিলো, আমাৰ অসমীয়া পচুৱৈ সমাজৰ majority যেই এই দোষত দোষী ; কিন্তু আপুনি কিয় এনেকৈ surrender কৰিলে ? অন্ততঃ আপুনিতো এইদেৰ গা- এৰা দিব নালাগিছিল! অৱশ্যে ক’ব নোৱাৰো, যথৰীয়াক আপুনিয়েই muzzle কৰিলে নে তেখেতে স্ব- ইচ্ছাতে ষ্টেজৰপৰা exit কৰিলে ; সেইবুলি আপোনাৰ responsibility নাই বুলিলে শুনিম কিয় ? যদি বেয়া নাপায়, মই কম- এইটো আপোনাৰ এটা Himalayan blunder হৈগ’ল। আজি মই যদি কওঁ, যথৰীয়াৰ ‘আঘাৰিবৃতি’ উঠাই দিয়াৰপৰা ‘আৱাহন’ৰ দাম বহুত কমি গৈছে, এটায়ে নিদিলেও majority যে মোৰ ফালে ভোট দিব। সঁচা কথা নকৈ থাকো কেনেকৈ, যথৰীয়াৰ ‘আঘাৰিবৃতিয়েই’ এসময়ত আৱাহনৰ capital bait আছিল। আপুনি হয়তো এইটো স্বীকাৰ নকৰিব আৰু ‘wounded pride’ ৰ অংশীদাৰসকলেও নকৰে। শুনিলৈ পাওঁ, ‘আঘাৰিবৃতি’ মৃত্যুত বহুত হেনো হাত চাপিৰি বজাইছিল, they snapped their fingers at it.

আমি কিন্তু কৰণ ট্ৰেজেডিটোত বাস্তুৰিকতে মৰাহত হৈছিলো। কোনে জানে, গ্ৰেব দৰে

কবি হোৱা হ'লে কিজানি তাৰ কাৰণে এটা ইলিজি'কে লিখি পেলালোহৈতেন।

যখৰীয়াৰ প্ৰসঙ্গতে 'আৱাহন'ৰ আৰু এটা তেনেকুৱা ট্ৰেজেডিলৈ অবস্থাৰ হ'লেও উন্মুক্তিৰাব লোভ সামৰিব নোৱাৰিলো। অৱশ্যে তাৰ লগত মোৰ এই 'কনফেছনছ'ৰ কোনো সম্পর্ক নাই। এইটো ট্ৰেজেডি হ'ল 'শ্ৰীযুত বীণা বৰুৱা'ৰ অন্তৰ্দান। 'শ্ৰীযুতহে' শ্ৰীযুতা নহয়; মানুহৰ sex- অৰ ওপৰত মোৰ এই হকা-বধা বা tampering with টো দেখি আপুনি হয়তো চক্ খাই উঠিছে; কিন্তু সেই বিষয়ে conscience 'বিলকুল' clean। আপুনি স্বীকাৰ নকৰিব পাৰে, কিন্তু আজি অসমৰ কোনো ঘৰতে বীণা বৰুৱাৰ ছেকছ সমষ্কে এক ধনিষ্ঠাও সন্দেহ নাই বুলি মই ডাঠি ক'ব পাৰো। তদুপৰি শ্ৰীযুত বীণা বৰুৱায়ো বিহা-মেথেলা পিঙ্কি ঢাকিবৰ চেষ্টা কৰা সত্ত্বেও 'আৱাহন'ৰ পাঠক-পাঠকই তেখেতৰ আচল অৰ্থাৎ 'bonafide' সত্তাটোক জানি পেলোৱাত নিশ্চয় ক্ষুঁষ নহয়। লাগিলে আপুনি তেখেতকে সুধি চাব। দৰাচলতে non-de-plume - এই বোলক বা pen-name - এই বোলক, পুৰণা হৈ গ'লে তাৰ লগত লাগি থকা বহস্যাফেৰা সৰি পৰাই তাৰ প্ৰকৃতি; আৰু বাস্তৱিকতে আচল কথাটো ওলাই পৰাতেই তাৰ বাহাদুৰি। সেই কাৰণে 'the cat is out of the bag' বুলি চুলি উভালিবৰ দৰকাৰ নাই। ইয়াত লাজ পাৰো একো কাৰণ নাই। আটিষ্টমাত্ৰেই recognition ৰ অভিনাধী! George Eliot, Mark Twain, Maxim Gorky বা Anatole France- অৰ আচল নাম আজি প্ৰায়ে জানে, কিন্তু সেই কাৰণে তেওঁলোক কোনোৱে নিশ্চয় দুঃখিত নহয়। শ্ৰীযুত বীণা বৰুৱাৰ অন্তৰ্দান ডেকা অসমৰ কাৰণে এটা নিদাৰণ ট্ৰেজেডি। তেখেতে যি নতুন প্ৰেৰণাত গল্প লিখিছিল, সি আমাক সঁচাকৈয়ে ভৱিষ্যতৰ কাৰণে লুভ্যীয়া কৰি তুলিছিল। গতানুগতিকৰ বাটেদি ন'গৈ সঁচা কথাৰ ওপৰত ভেটি কৰি তেখেতে যি নতুন বিয়েনিজমৰ প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল, তাৰ অকাল মৃত্যুত বছতে স্বত্বিৰ উশাহ লৈছিল বুলি যদিও আমি জানো, তথাপি আমাৰ কাৰণে এইটো এটা পূৰ্বাৰ নোৱাৰ ক্ষতি। শুনিবলৈ পাও 'কেটেং কলেজ'ৰ বুড়া চকীদাৰ জহুৰমলৰ নাম থকা তেখেতৰ বচনাই হেনো কটন কলেজ'ৰ 'amour-propre' ত আঘাত কৰিলে, কটন কলেজ'ৰ পতাকাখনক বোলে তেখেতে তলৈলৈ নমাই দিলো। মোৰ বিশ্বাস তেখেতৰ নিশ্চয় কটন কলেজ'ৰ এই প্ৰেছাট্ৰজৰ প্ৰতি over-sensitivity টোৰ লগত পৰিচয় নাছিল। থকা হ'লে তেওঁ কেতিয়াও এইদৰে কোদোৰ বাহত জুই দি নল'লৈহৈতেন। অৱশ্যে তেখেতৰ অন্তৰ্দানৰ হেতু আমি ঠিবাংকৈ নাজানো। হ'ব পাৰে আপুনি নিজেই তেখেতক gag কৰিলো। আৰু এটা কাৰণে ভৱাটো যুক্তিযুক্ত। কিজানি চাৰিওফালৰ criticism - এই তেখেতক মাৰিলো! কৌটছ নে কোন এজন ইংৰাজ কৰিব মৃত্যুটোক বোলে সমালোচনাইহে ওচৰ চপালে। বীণা বৰুৱাৰ বেলিকাৰ সেইটো হোৱাটো। বিচিৰ নহয়।

বীণা বৰুৱাৰ এই 'বাজে' কথাটো এৰি এতিয়া আকো যখৰীয়াৰ কথালৈ আহক। যখৰীয়াজিমৰ rivival- অৰ নাম শুনিয়েই আপোনাৰ চাঁগৈ পেটতে হাত-ভৰি লুকাইছে, নহয়নে? আপুনি কিজানি ক'ব, যখৰীয়াজিমৰ revival মানে flogging a dead horse. সঁচা, মৰা মোৰাক কোৰোৱা মানে energy বোৰ মিছতে waste কৰা। কিন্তু wastage-এই যদি নহ'ল, energy-ৰ দ'মটো উধাই-মুধাই কোনোৱা দিন যে আমাৰে মূৰত ভুইঁক্পত ভগাদি ভাগি নপৰিব তাৰে বা

নিশ্চয়তা কি ? আপুনিয়েই যখৰীয়াক muzzle কৰাটো যদি সঁচা হয়, তেনেহ'লে সেই যখৰীয়াভিম revive কৰিবলৈ গ'লৈ আমাৰো যে সেই দশাই ঘটিব পাৰে তাত সন্দেহ কৰিবৰ একো নাথাকে। কিন্তু vis- a-vis যখৰীয়া আৰু মোৰ কেছটোৰ অলপ পাৰ্থকী আছে। Linguistic বা ভাষাগত সাদৃশ্যটো বাদ দিলে, you can't press the analogy too far, যিয়েই নহক, আপোনাৰ সিংহৰ দৰে clutches- অৰ হাত সাৰিবৰ মতলবেৰেই বোলক বা আপোনাৰ favour পাৰে আশা-তেই বোলক, I have a case to make out on my behalf . এক হিচাপে যদিও মই যখৰীয়াজিমৰ revival আনিব খুজিছো, তথাপি মোৰ অবস্থা তেখেতৰ দৰে সঞ্চাইনক হ'ব নালাগে। যখৰীয়াৰ বহুত লিমিটেশ্যনৰ পৰা মই ইন্মুন (immune) and on the strength of them I claim preference over him. কেনেকৈ ক'ও শুনক।

প্ৰথমে যখৰীয়াৰ এটা 'মন্ত' বদনাম আছিল - এইবুলি যে তেখেতে হেনো নিৰপেক্ষ সহিতৰসিকৰ মুখাটো পিঙ্কি তলে তলে মহাবিজয়েৰে তেখেতৰ ব্যক্তিগত axe খন grind কৰাত লাগি গৈছিল; 'আঘাবিবৃতি'খন হেনো ব্যক্তিগত জীৱনত যিসকলক চকুৱে চকুৱে চাব নোৱাৰিছিল, সমুখ যুক্ত নোৱাৰি সাহিত্যিক শিখণ্ডী বাখি তেওঁলোক আক্ৰমণ কৰিছিল। ইংৰাজীত যাক কয় stabbing in the back, এইবোৰ allegation-অৰ সঁচা -মিছা বিচাৰ আমি নকৰো। মই মাথেন আপোনাক কম, মোৰ ইটো সেইবোৰ গাৰ ওচৰেন্দি নাযায়। ই একেবাৰে নিষ্পাপ - 'নিষ্পলক কলাধাৰ গঙ্গাধাৰ শিৰোমণি', ইংৰাজীত যাক কয় pure immaculate. যখৰীয়াৰ গিটোক ক্ৰিটিকসকলে 'personal axe' বুলিছে, মই তাক dignified কৰি লৈছো 'personal touch' বুলি। তেতিয়াই তাৰ সকলো 'কচুৰ' মাক হৈ যায়। এখন Statesman হাতত সওক, দেখিব তাত লিখা আছে- personal touch is the key stone to sound business. মোৰ মাজত personal 'axe' নাই; আছে যদিও আছে এই দেৰদুৰ্লভ ণণ 'personal touch' ! 'এই গ'ল মোৰ প্ৰথম preference. দ্বিতীয়তে মই কম, আৰু এটা কথাত মই যখৰীয়াৰ ওপৰত 'টেক্কা' মাৰিছো। যখৰীয়াৰ 'আঘাবিবৃতি'য়ে এবছৰ আৱাহনৰ পাতত বহি সকলোকে হৃলাইছিল। মোৰ 'কলহেছনছে' বাবে বাবে ওলাই কাৰো কাগত কপাহ ভৱাবলগ্নীয়া অবস্থা নকৰে আৰু কাৰো নাড়িৰ ওপৰতো উঠি নবহে (getting on the nerves)। ই ভাল মানুহৰ দৰে এবাৰ মাৰ টেক্কত মুখ উনিয়াব, তাৰ পিছত for good 'চালাম ঠুকিব'।

যখৰীয়াৰ 'personal' টোক মই নতুন বকমে interpret কৰিবো। যখৰীয়াৰ বেনিকা ইয়াৰ অৰ্থ আছিল আনক ব্যক্তিগত আক্ৰমণ; নোৰ বেলিক। কিন্তু তাৰে ঠিক ওলোটো। অৰ্থাৎ ই এনেকুৱা, যাক আনলৈ বুলি মাৰিলোও উভতি আহি মোৰে মূৰত পৰেই। পোনপটীয়াকৈ ক'বলৈ হ'লে মোৰ এইটোত পৰচৰ্চা বা altruism তো নায়েই, আছে 'প্ৰথম পুৰুষ'ৰ অসন্তোষ projection, 'অহ' বা কলনাতীত প্ৰচাৰ, অৰ্থাৎ egoism-অৰ climax ; ইংৰাজীত ক'বলৈ হ'লে - exaltation of the 'ego' 'ad nauseam.'

অ'ব'ব। self advertisement ৰ নাম লওঁতেই মনত পৰিল পৃথিৰীৰ সকলোতকৈ 'ওস্তদ' 'advertiser' বাৰ্নাৰ্ড ষ্টাইন। বক্ষা- he has come to my rescue. মূৰৰ চুলি যেন আহুম

ହେବ ଶ୍ରୀ । ଆକୁ ଆପୁନି ? ଆପୁନିଓ ମାଜୁ ହେବ ଶ୍ରୀର ବିଷୟେ ଏଟା ଦୀଘଲୀଆ dissertation ଶୁଣିବିଲେ । ଏହି ବିଷୟେ ମୋର ଏକ ଆଲମାରୀର କଥା କବିଳଗମୀୟା ଆଛେ ; ଆପୁନି ଶୁଣିବିଲୁ ଲାଗିବ । ଆପୁନି ନାଜାନେ , ମୋର ଏହିଟୋ ଅଭିନ୍ୟତ ଶ୍ରୀ ଶିଖଣ୍ଡୀର 'ବଳିତ ଅରତୀଣ' ହେବେ । ନିଲାଜ ନୋବୋଲେ ଯଦି ଏହି କଥାଯାର ଆକୁ ବିତଂକେ ବୁଜାଇ ଦିଲୁ , ଶୁନକ । ଆପୋନାର ବିକଳେ ମହି ଆଗବାଢ଼ିଛେ ଶ୍ରୀ ବିହାର ଆଂଚଳତ ଧରି , ଇଂବାଜିତ ଯାକ କଯ skirt , ତାର ଆଁବତ ମୁଖ ଢାକି । କିନ୍ତୁ ଏହିଥିନିତେ ଏଟା note of warning sound କରିବ ଦସକାର ; ଶ୍ରୀ ବିହା ବୋଲା ଦେଖି ଆପୁନି ଆକୌ ଭାବି ନଲବ ଶ୍ରୀ sex ସମ୍ବନ୍ଧକେ ମହି କିବା startling ଥିଯାବି advance କରିବ ଖୁଜିଛେ ବୁଲି ; nothing of the kind . ଶେଇ ନିଶ୍ଚଯ ବିହା ନଲଯ । ଯି ହକୁ , ଏତିଯାବପରା ଆପୁନି ଜାନି ଥିବ , ମୋକ କିବା କୋରା ମାନେ ମୋର ଗୁରୁଦେରକ କୋରା । ଡଗତର 'ପହିନା' ନମ୍ବର ନାଟ୍ୟକାର ଭଜନ 'ବାର୍ଣ୍ଣାର୍ଜ ଶ୍ରୀ'ଙ୍କ ଜୋକାଇ ଲୋରା ।

illusion বোলক বা hallucination-এই বোলক, মোর এটা সেঁচৰা 'মেনিয়া' আছে।
মই সদায় ভাবি থাকো- মোক ভঁৰানে অসমৰ শ্ৰ' হ'বলৈ পঠিয়াইছে। সেইটো মোৰ পূৰ্বজন্মৰ
প্রাক্তন - I am predestined. মই শ্ৰ' হ'বই লাগিব, there's no getting out of - নান্য় পঞ্চা
অয়নায়। কেতিয়াৰা শ্ৰ' ব ছবি এখন লৈ দহ মিনিটমান একেৰাহে চাই ধকাৰ পিছতেই মোক
কিহৰাই hypnotize কৰি দিয়া যেন লাগে, আমাৰ দুজনৰ বেলেগ বেলেগ identity পাহৰি যাওঁ-
I merge myself in him and he in me. ভঙ্গই সাধনাত ভগৱানৰ লগত একাকাৰ হৈ নতুন
ৰূপ ধৰাদি মই এটা নতুন 'মোট' পৰিগ্ৰহ কৰো। এই আচৰিত বকমে 'inspired moment' টোত
আপুনিও কৰমে magnified হৈ থাকে ; 'আৰাহন' গৈ গৈ দুনিয়াৰ 'প্ৰেছ' হৈ যায়, মই হৈ যাওঁ
universal Shaw. ভাৰো, মই যি কণ্ঠে আপোনালোকে তাকে ছপাৰই লাগিব, কাৰণ মই যে
অসমীয়া শ্ৰ'। মই যদি কণ্ঠে গৰুৰ ঠেঁ যে চাৰিটা বুলি চলি আহিছে সেইটো এটা convention,
মিছা ; it's a stranglehold of the dead past-মই কণ্ঠে গৰুৰ ঠেঁ ৫।।০টা - তেতিয়াও
আপোনালোকে মোক contradict কৰিব নোৱাৰে ; কাৰণ Ispeak with the authority of my
personality, কবিক আপোনালোকে poetic licence দিয়ে। মই শ্ৰ', মোক লাগে Shavian
licence ; মোৰ যি ইচ্ছা মই তাকে আপোনালোকক শুনাই থাকিম, আপোনালোক শুনিবলৈ বাধ্য,
ভাল পালেও শুনিব, নাপালেও শুনিব।

আপুনি চাঁগে মোৰ এই অসাধাৰণ flight of imagination দেখি অবাক হৈ গৈছে, নহয়নে ? হয়তো ভাৰিছে, এইবোৰ কিবা stimulant-অৰ stimulation, নহয়নে ? কি stimulant-মদ, সুৰা, “চাৰাপ”, মদিৰা, লাওপনী নে বিলাতী ষ্টেম্পেন ? কি ? আপুনি হয়তো ভাৰিছে, শু'ক লগ ধৰিব খোজাটো মোৰ পক্ষে একেবাৰে জোন ধৰিবলৈ কন্দা, একেবাৰে pathetically quixotic, নহয়নে বাক ? আপুনি ক'ব, এই উন্টট কলনাটোক ইলিউশন বুলিলৈ কম কোৱা হয় - এইটো একেবাৰে ‘Arabian Nights’- অৰ বা ‘চিচমফাঁক’- লগৰ কাহিনী ! ফ্ৰয়ড পছী (Freudian) কোনোৰা আপোনাৰ কেম্পত আছে যদি তেওঁতো নিৰ্বিবাদে মোক neorotic পাত্ৰিবই, লাগিলে ফ্ৰয়ডৰ সেই সৰ্বভূক ‘কমপ্লেকছ’ বোৰৰে কোনোৰা এটাত ভাৰাই থব। কিন্তু মোৰ কথাটো আপুনি যিমান উৰাই দিবলগীয়া বুলি ভাৰিছে সিমান নহয়, I can produce facts and figures that will speak for themselves, যই ডাঢ়ি ক'ব পাৰো, typically Shavian এটাইকিটা গুণ

আপুনি মোৰ গাত পাৰ ; কিন্তু তেওঁৰ দীঘল ডাঢ়িকোছাৰে Shavian শব্দটোৱ প্ৰতি তেওঁ যি
অবিচার কৰিছে, সেইটো নাপায়। কাৰণ মই সঁচাঁকৈয়ে 'Shavian' শব্দৰ দৰে unshaved নহও।
পানামা ত্ৰুটৰ মই এজন লেখত ল'বলগীয়া কনজিউমাৰ। মোৰ বোধেৰে শৰ্ষোয়া তাতে ধৰাহৰেন
'Shavian' শব্দটোৱ জাত এইদৰে নমৰিলাহৈতেন।

ଶ୍ଵରେ ମୋରେ ପେବେଲେଜିମ୍‌ଟୋ ତାଳକୈ କବି ଦେଖୁବାଓ ସବେ । ଆପୁନି ବୋଧକରେ ନାଜାନେ, ମୋର ତରଫରପରା ଏହିଥିନେଇ ମୋର trum card, ଅର୍ଥାତ୍ ମୋର ‘ବାଜୀ ମାର’ କବିବର ଅନ୍ତର ଏହୁ ଅତପର ଆସିନିବ ତଳାତ ଲୁକାଇ ଥୈଛିଲୋ- ଇଂରାଜୀତ ଯାକ କଯି up ones sleeves, ଧରି ଲକ, ଏଯେ ମୋର ମୁଦର୍ଶନ ଚଢ଼ । ଏହିବାବ ଏବିଲୋ, ତତ ଲାଗକ ।

ଶ୍ଵ'ର ଏଟା ଡାଙ୍ଗର ବଦନାମ , ତେଉଁର ନାଟକର ଲଗତ ଜୁବି ଦିଆ ଲେଲପେଲ ନିହିଙ୍ଗା 'preface' ବୋର । ମାନୋଲୋଚକମିଥାଇ ଏହି ପାତନିବୋର କତ ସକମର ବିଶେଷଶୈଳେ ଯେ 'ବିଶେଷିତ' କରିଛେ ତାର ଇମ୍ବାନ ନାହିଁ । କୋନୋରେ ଉପାଧି ଦିଇବେ 'ନେଜାଲ' , କୋନୋରେ 'long winded' , କୋନୋରେ 'loosing' , କୋନୋ କୋନୋବାର ସେଇବୋର ପଡ଼ିଲେ nausea ହୁଏ ; କାରୋବାର ଚକୁତ ophthalmia ହୁଏ; କାରୋବାର ବୋଲେ ଜିଭାତ କୁଇନିନ ପରା ଫେନ ଲାଗେ ; କାରୋ କାରୋ ହେନୋ ନାଟୀର କ୍ରିୟାଇ ହୁଗିତ ଥାକେ । ନାନା ମୂଳିର ମାନା ମତ । ହୁଅତେ ଏହିବୋର କିବାକିବି ହୋଇବାଟେ ଅମସ୍ତର ନହୁଁ ; କାବଣ , କିତାପତକେ ତାର ପାତନିଖନ ଡାଙ୍ଗର ହଲେ ଆମାବୋ ଧୈର୍ୟଚୁତି ଘଟିବ ପୂର୍ବା ସଭାରନା । କିନ୍ତୁ ସେଇବୁଲି ତେଉଁର preface ପଡ଼ିଲେ ବାତି ଆହୋ-ଆହୋ କରେ ବୁଲି କୋରାଟୋ ଏଟା hyperbole . ଆନର କାବଣେ ଯି ହୁଏ , ସେଇ କଥା ମାଇ ସିମାନ ନାଭାବେ । ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅରସ୍ଥାତ ହଲେ ଶ୍ଵ'ର ଏହି ବସ୍ତୁଟୋରେ ଏକେବାରେ ମୃତସଙ୍ଗୀରନୀ ହେ ଦେଖା ଦିଇଚେ , ମୋର ପକ୍ଷେ ଇ 'କଡ଼ାୟ-ଗଣ୍ୟ' "elixir of life." ଅତପର ମୋର ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ବସ୍ତୁଟୋ ଭବାବଲୈ କେଟିଗବି ବିଚାରି ଫୁରିଛେ, ଏହିବାର ଓଲାଳ । ଠିକ , ଠିକ । ଆନେ ନୋବୋଲେ ନୋବୋଲକ , ଧରି ଲାଗୁକ ମୋର ଏହିଟୋ Shavian Preface ; ତାରେ ମୋର ଗୁରୁବୋ ମାନ ସଙ୍କଷା ପରିବ , ମୋର ଏହି nonesense ସୋପାଓ ଏଟା ଜାତ ସୋମାଇ ନାମ ଲାବ ପରା ହିବ । କି କଯି ?

কিন্তু অকল 'form'-অতে নহয়, matter-অতো শব্দ লগত মোৰ বচিয়া 'এনাল জি' চলে। শব্দ কথাবোৰক এটায়ে বৰ্ণনা কৰে Shavian outburst বুলি ; সেইবোৰ হেনো কোনো লাগ-বাক্ষ নাই, অৰ্থ নাই, পানীৰ বৰুৱণি - দেৱালীত ফুটোৱা 'তুভড়ী'ৰ লগব। সেইবোৰ হেনো কেৱল তেওঁবখন শ্ৰীমুখতেহে শুবায়, আন কোনোবাই সেইবোৰ বকিলে তেওঁ ধিতাতে 'মূৰ-বেয়াৰ' ৰেজিষ্টাৰত সোমাই পৰিবলৈ বাধ্য হ'ব। 'absurdities of the shavian brand'... 'Shavian paradox' ...এইবোৰ কুৰি শতিকাৰ Vocabulary-ৰ নতুন নতুন property; আপুনি মোৰ এই ভোৰ্ডেৰণিসোপাক আন একো বুলিবলৈ বেয়া পায় যদি অন্ততঃ তেনেকুৱা outburst বোলক, paradox বুলি লক। তাত আপোনাৰ আপত্তি কি? সঁচা কথা ক'বলৈ গ'লৈ শব্দ outburst সোপাৰ লগতহে মোৰ এই ভোৰ্ডেৰণিসোপাৰ বিজনি চলে। লাগিলে আগলৈ কেতিয়াও মোৰ নামটোকে মুখলৈ নানিব - লাগিলে সদায় শাও দিব ; কিন্তু দহোকুৰি, সম্পাদক ডাঙীয়া! মাত্ৰ এটিবোৰ ভাবক, মই বাৰ্নার্ড শব্দ দ্বিতীয় সংক্ৰণ, ভাবক, মই ফুকলীয়া শব্দ; ভাবক, মোৰ এই নান্দিনীৰ বজ্জৰাটো শব্দ পাতনি ; ভাবক, মোৰ এই বলিয়াৰ বলকনিসোপা শব্দ outburst. সেয়ে

হ'লেই আৰু একো নিবিচাৰো, চিৰজনম আপোনাৰ কিনা গোলাম হৈ থাকিম।

জাত বিশ্লেষণ সমস্যাটো ইমানতে খতম। শ্বেত মোক আচল কথাৰ ওচৰ পোৱালে, এতিয়া ঘাই কথাটোতে ধৰিম।

আপুনি নিশ্চয় মই অনাহকত মোৰ মগজটোৰ এইদৰে অপব্যৱহাৰ কৰা দেখি আচৰিত হৈছে; কিন্তু আপুনিতো নাজানে, all the while I am championing a cause ; and a cause that is, by all means, righteous . ইংৰাজীত এষাৰ কথা আছে ‘righteousness exalteth a cause.’ মোৰো খোপনি তাতে। সকলো ডাঙৰ ডাঙৰ cause-অৰ দৰে মোৰটোৰো দুটা aspect আছে, এটা personal, আনন্দটো popular, অৰ্থাৎ বাজলৰা। মোৰ কথাৰ গতি দেখি আপুনি হয়তো ক'ব popular টো মিছ-‘বুজৰকি’; আচল কথা মোৰ নিজাটো, তাক চৰুত লগা কৰিবৰ মতলবেৰেহে মিছ- মিছিকে ওপৰত এটা popular ৰং বোলাবলৈ চেষ্টা কৰিছে। হওঁতে ইও বছত দূৰ সঁচা, কাৰণ স্বার্থ যে পৰাৰ্থতকৈ ডাঙৰ সেইটো কাকো বুজাৰ দৰকাৰ নকৰে; It is more or less a truism. সঁচা কথা ক'বলৈ কি, পৰাপক্ষত মোৰ মতলব হৈছে একেটা ফুটিতে দুয়োটা বগৱোৱা।

প্ৰথমতে স্বার্থ.....‘শ্ৰেৱালি’ৰ স্বনামধন্য কৰি শ্ৰীযুত বৰতকান্ত বৰকাকতী ডাঙৰীয়াৰ বোলে সকৰেপৰা এটা ambition আছিল ‘ব্ৰহ্মপুত্ৰ বানপানীৰ দৰে কৰিতাৰ কল্পোলত গোটেইখন অসম টোৱাই পেলোৱা’। মই বৈজ্ঞানিক নহওঁ, environment-এ মানুহক কেনেকৈ influence কৰে তাকো ভালকৈ নাজানো। তত্ত্ব বৰকাকতী ডাঙৰীয়াৰ এই কথায়াৰে মোক অলপ বৈজ্ঞানিক কৰি তুলিলে, কথায়াৰ মই analyse কৰি পেলালো। analysis কৰি কি পালো জানে ? পালো যে তেখেতৰ অসম টোৱাই পেলোৱাৰ এই ‘প্ৰল বাসনাটোৰ’ গুৰিত আছে বৈজ্ঞানিকে যাক কয়-‘local ’সেই লোকেলৰ বিয়েকষ্ণ। বৰকাকতী ডাঙৰীয়া নৰ্গাঁৰ নহে যদি যোৰহাট বা গোলাঘাটৰ বাসিন্দা হ'লহেইতেন, তেখেতে নিশ্চয় এনেকুৰা simile ব্যৱহাৰ নকৰিলেহেইতেন। ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু ‘বানপানী’ৰ লগত নগঞ্জ হিচাপে তেখেতৰ যিমান সম্পর্ক আছে, যোৰহাটীয়াৰ কেতিয়াও নাথাকে। ক'ব পাৰি, উপজোতেই তেখেতে এটা sixth sense লৈ উপজিছিল, সেইটো হ'ল flood-sense. বছৰে বছৰে বানপানীত তল যাব খোজা নৰ্গাঁত উপজিবলৈ ‘ছকুম’ দিওঁতে বিধাতাই যে তেখেতক সৰ্বসাধাৰণৰ পাঁচোটা sense-অৰ উপৰিও বানপানীক চিনি পাব পৰা এটা additional sense দি পঠাইছিল তাত মোৰ সন্দেহ নাই। এই ষষ্ঠ জ্ঞানটো assume কৰি ললে নগঞ্জ বৰকাকতীৰ অসমৰ বাকীডোখৰলৈ কেনেকুৰা attitude হ'ব, সেইটো সহজে ধৰি ল'ব পাৰি। নৰ্গাঁৰ প্ৰতি ভগৱানৰ অন্যায়ৰ হোৰটো তেখেতে অসমৰ আন আন ঠাইৰ ওপৰত তুলিব খোজাটোত কোনো কোনোৱে হয়তো ‘eye for an eye, tooth for a tooth’-অৰ গোৰু পাব; মই কিন্তু সেইটো বঢ়িয়াকৈ appreciate কৰিব পাৰিছো। নৰ্গাঁৰ vis-a-vis অসমৰ বাকী টুকু বাৰ বানপানীৰ বছত সময়ত আঁতৰি থাকিব পৰা শক্তিটোক ‘জননী জন্মভূমিৰ’ প্ৰতি সমবেদনত চপচপীয়া তেখেতৰ বিৰট কৰি-চিন্তই ‘বৰদাস্ত’ কৰিব কেনেকৈ ? তেখেতে দেখিলে, নৰ্গাঁৰ বানপানীয়ে ভগৱানৰ এটাইতকৈ ডাঙৰ গুণ নিৰপেক্ষতা আৰু ন্যায়পৰতাত ছেকা সানিছে- ভগৱানৰ even-handed justice-অৰ balance টো unbalanced কৰি পেলাইছে। ‘God and my country’ বুলি গদ্দ গদ্দ হৈ তেখেত

আগবঢ়ি আহিছে এই balance টো redress কৰিবলৈ। সেই কাৰণে তেখেতে ভাবিছে, ‘নৰ্গাঁৰক বানপানীৰে টোৱাই মই বাকীটুকুৰাক মোৰ কৰিতাৰে প্ৰাৰিত কৰি দিম।’ নৰ্গাঁৰ কাৰণে ভগৱদ্বন্দ্ব বানপানী, বাকী ঠাইৰ কাৰণে বৰকাকতীৰ কৰিতা বানপানী।...পিছে আমি যোৰহাটীয়া হ'লে তেখেতৰ এই simile টো ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ সাহ কৰিব নোৱাৰো, কাৰণ বানপানীত আমি কৰিতাতকৈও বেছিকৈ দেখো তাৰ fatalityটো- ‘The tool of death ’টো।

বানপানীৰে টোৱাৰ খোজা নাছিলো যদিও বৰকাকতীৰ দৰেই সকৰেপৰা এটা বাসনা পুহিছিলো- ‘ফ্ৰয়ড মাৰ্কি’ (Freudian) মাল dumping কৰি কৰিতাৰ বজাৰখন মোৰ মন’পনি কৰি ল’বলৈ। আপুনি নিজেই জানে, আজি কিমান দিনৰপৰা আপোনাৰ মনপ’লি ‘আৱাহান’ৰ বজাৰলৈ কিমান ‘বস্তা’ ফ্ৰয়ড আৰু ডি-এইচ-লৱেল মাৰ্কা কৰিতা পঠিয়াইছে। জাপানে নেপালেদি smuggling চলাইছে; মই কিন্তু আজিলৈকে এদিনো তেনেকুৰাবোৰ ‘unfair means ’adopt কৰা নাই। তথাপি আপোনাৰ সেই ‘No admission’ লিখি থোৱা attitude টো নেৰিলে। মোৰ ‘ফ্ৰয়ড়ী’ কৰিতাই আপোনাৰ বজাৰখন flooded কৰি পেলায় বুলি আপুনি মোক কৰো বুলি ‘বৰখাস্ত’ কৰিছে- you are studiously keeping me out of your market. দিনে দিনে মোক pessimism-এ আৱাৰি পেলাইছে, সন্তৰ এইটো জনমত মোৰ কপাল নুফুলিব। মই বঢ়িয়াকৈ বুজিছো, মোৰ ফ্ৰয়ডী কৰিতাই কোনো প্ৰকাৰেই আপোনাৰ Chinese Wallখনত খুন্দিয়াই ফুটা উলিয়াৰ নোৱাৰে। তথাপি খুন্দিয়াবলৈ এৰা নাই, নেৰেও। যিমান দিনলৈকে আপুনি থাকিব আৰু আপোনাৰ rejection- অৰ wall থাকিব, সিমান দিনলৈকে মই থাকিম আৰু মোৰ কৰিতা থাকিব। শিৎ ভোটা হৈ নাযায় মানে মই খুন্দিয়াবলৈ নেৰো, সেইটো নিশ্চয় জানিব। এইটোতে মই মোৰ গুৰুদেৱৰ প্ৰকৃত শিষ্য। বাৰ্নার্ড শ্ৰী বোলে ডেকাকালত প্ৰতি সপ্তাহে একেটা rejected MSS. ঘূৰাই পোৱা বৰ্কটিনৰ কথা আছিল। তথাপি তেওঁ ‘হাল’ এৰি নিদিলে; ইংৰাজীত যাক কয় ‘bull-dog tenacity’- সেই tenacity-ৰে লাগি থাকিল। আজিৰ বিশ্ববিশ্বাস ‘G. B.S.’ আৰু এইজন বাৰ্নার্ড শ্ৰী একেজন মানুহেই।

আপোনাৰ কাৰণে এইটো open secret যে আজিলৈকে আপুনি মোৰ নাই নাই বুলিও দহোটামান কৰিতা আপোনাৰ সেই সৰ্বভূক waste-paper-basket টোত পেলাইছে। কিছুমান দিনৰ মূৰত সেইসোপা হিমালয়ৰ সমান নহৈলৈও গুৱাহাটীৰ সৰ-সুৰা পাহাৰ এটাৰ সমান হ'ব, তাত সন্দেহ নাই। জানো, হাজাৰ কাবো-কোকালি কৰিলেও আপুনি কৰিতাৰ ‘ক’টো নথকা এই দেহ-বাদৰ প্ৰোপেগাণ্ডাসোপাক আপোনাৰ কাকতত ঠাই নিদিয়ে। আপুনি ভাবিব পাৰে সেইবোৰৰ ওপৰত মোৰ নিজৰ বৰ high opinion আছে - সেইটো আপোনাৰ ভুল ধাৰণা। মই ভালকৈ জানো, আন কিবা হলেও সেইবোৰ কৰিতা কোনোমতে নহয়, কাৰণ দেহ-বাদৰে আন লিখিব পাৰিলেও কৰিতা লিখিব নোৱাৰি। আপোনাৰ কাকতত সকলোতকৈ ভাল কৰি(অৱশ্যে মোৰ মতেহে) শ্ৰীযুত দেৱকান্ত বৰকাৰৰ কৰিতাৰ লগত মোৰ কৰিতা কেনেবাকৈ ছপা হ'লৈ মই সঁচাকৈয়ে লাজ পাম। কৰিতা লিখা ‘মগজ’ মোৰ মুঠেই নাই, আজিলৈকে এদিনো কৰিতাৰ এটা stanza ও ‘গোটে গোটে’ মোৰ মনলৈ আহিছে বুলি মনত নপৰে। ডাঙৰ ডাঙৰ কৰিব কথাত কোনোৱে কয় - ‘He was lisping in numbers and the numbers came.’ মোৰ কৰিতাৰ কথাত তেওঁলোকে

অস্তৰ আৰু অস্তৰীক্ষ / ১১

ক'ব 'He was sweating for numbers and the numbers came'. কবিতা লিখার ব্যর্থ প্রয়াসত কিমান গোর ঘাম যে মাটিত পেলাইছে তাক নেদেখাজনেহে দেখিছে; আপুনি কি জানিব! কিমান percent inspiration আৰু কিমান percent perspiration গোটখালে 'genius' হয় সেই বিষয়ে মতভেদ আছে। আনে যি বোলক, মই ইলৈ perspiration কহে বেছি ভোট দিম। perspire কৰোহে কৰো তথাপি মোৰ ভাবসোপা কবিতা হৈনুঠে, কিয় 'বিচমিলাই' জানে, 'খোদাই' জানে, 'আঞ্জাই' জানে। ঘামটোৱেই wastage; তথাপি ইমানবোৰ ঘামৰ wastage- অৰ পিছতো মোৰ কবিতা 'আৱাহন'ত প্ৰকাশৰ অযোগ্য হ'লৈ আপোনাৰ প্ৰতি মোৰ খঙ্গৰ থাৰ্মোমিটাৰটোৰ অৱস্থা কি হ'ব পাৰে আৰু তেনেকুৰা হোৱাটো কিমান স্বাভাৱিক সেইটো আপুনিৱেই ভাৰি চাওক।

জানো, কবিতা লিখা মোৰ দ্বাৰাই হৈ নুঠিব, তথাপি কিয় এইদৰে যুঁজি মৰো আপুনি হয়তো তাৰ কাৰণ সুধিৰে। কাৰণ যে একেবাৰে nil, সিও নহয়। এইটো সঁচা, দহে যেনেকুৰা কবিতা লিখে তেনেকুৰা কবিতা মোৰ কলমৰ নিবৰ পৰা নোলাৰ। কিন্তু কবিতা যে বহুৎ বকমৰ হ'ব পাৰে সেইটোতো মানে ? মই বিচাৰিছে কবিতাত এটা নতুন ধাৰা প্ৰৱৰ্তন কৰিবলৈ। এই ধাৰণাটোৰ মূল কথা হ'ব exaltation of the body, ফ্ৰয়ডে দেহবাদক মনোবিজ্ঞানৰ আগ কথা বুলি পঢ়াৰ কৰিছে; ডি-এইচ-লৱেল, জয়ছ আদিয়ে দেহবাদক অঞ্চলিতাৰ gutter- অৰপৰা তুলি আনি সাহিত্যৰ টেবুলত তুলিছে, ইউৰোপে ভাৰ আৰু 'নিৰিক্ত' বিবৰজ হৈ এনে কবিতা বিচাৰিছে যি কবিতাৰ প্ৰচলিত ভণ্ডামি এৰি শুদা তাৰ অকাট্য সঁচাকিটাক স্থীকাৰ কৰিব - যি passion-অক spiritualize কৰাৰ ব্যৰ্থ চেষ্টা এৰি দি তাক যিমান পাৰি সিমানকৈ materialize কৰিব, যি sensuality ক পাপ নুবুলি বা crime বুলি নাভাৰি তাক মানুহৰ সকলো ধৰ্মতোক ওপৰৰ স্বতাৰধৰ্ম বুলি ঘোষণা কৰিব। মিৰাণ্ডাক লৈ আমি বহুদিন বহুৎ ভাৰিলো। কিছুমানে মিৰাণ্ডাক দৰী পাতিলো, কিছুমানে মানুহ পাতিলো; আকৌ কিছুমানে মিৰাণ্ডাক ব'ৰ্ডচৰ্বৰ দৰে,

"A creature nor to bright or good

For human nature's daily food...."

বুলিয়েই এৰি দিলে। শকুন্তলাক লৈ আমি বহুৎ মাৰ্জিত বুদ্ধিৰ চিন দেখুৱালো, বহুৎ ভাৰৰ গৰিমা দেখুৱালো। এতিয়া আমি বিচাৰো শকুন্তলা আৰু মিৰাণ্ডাক কনভেনশ্যনাল চকুৰে নাচাই আন চকুৰে চাৰলৈ বিচাৰো sentiment-অৰ hypocrisy বাদ দি passion-অৰ humanity বে চাৰ, দেহ-বাসনা-কামনা-দুৰ্বলতাৰ চিৰস্তন গোলাম মানুহ হিচাপে চাৰ। দেহ-বাদী কবিতাৰ 'mission' সেইটোৱেই। আপুনি কথা-সাহিত্যত দেহ-বাদক আসনদিছে, অথচ কবিতাৰ 'মজলিচত' নিদিয়ে, ইয়াৰ মানে কি, আপুনি ক'ব খোজে নেকি, কবিতা দেহবাদৰ উপযুক্ত medium নহয় ?

এনেকুৰা কবিতা লিখাৰ সপক্ষে লাগিলে মই আৰু এক 'বস্তা' যুক্তি আপোনাক দিব পাৰো। আপোনাক কৈছোৱেই, আন বিধৰ কবিতা লিখা মোৰ দ্বাৰা হৈ নুঠিব, তথাপি কবি বোলোৱাৰ 'নিচাটো' overpowering - এটা overmastering passion. ন'কে কি, এইটো কেৱল মোৰে 'ইডিয়নিক্রেছি' নহয়, বহুতৰে এইটো স্বভাৱ। And habit is the second nature. বিচাৰিলে

এনেকুৰা কিছুমান কবিতাৰ aspirant ও পাৰ, যিসকলে পাৰিলে -

কি কৰিছা তুমি ! জুমি চাই আছো আমি ;

তুমি খালা ভাত, আমি নিকটালো দাঁত ।

- এনেকুৰা 'কিচিমৰ' কবিতা লিখিও কৰিব বেজিষ্টাৰটোত পাৰিলে নামটো ভৰাই থব বিচাৰে। অৱশ্যে ইও এক extreme. ইটো extreme- অত ধৰক আগত কৈ আহা ছইটমেন - পদ্ধীসকলক , blank verse- অৰ 'stalwarts' সকলক আৰু গদ্য কবিতাৰ 'কেনভাছাৰ'সকলক। ছন্দ বোলা অবাধ্য shrew ক কোনো প্ৰকাৰ tame কৰিব নোৱাৰি তেওঁলোকক হৈতাৰ খৎ বাচ্নীত সাৰি গোটেই 'Poetics' (আৰিষ্টোটেলৰ ভাষাত) শাস্ত্ৰখনকে কোনোৱা barbarous 'undemocratic' যুগৰ survival বুলি খড়গহস্ত হৈ উঠিছে, কবিতাত ethics-অৰ গোৱা পাই নাক কোঁচাৰলৈ ধৰিছে। তেওঁলোকৰ মতে কবিতা চলিব লাগিব 'might is right'- অক অনুসৰণ কৰি; কবিতাই ঘৰ সাজিব লাগিব 'জোৰ যা' বা 'মূলুকত'। তেওঁলোকৰ প্ৰায় এটাইৰোৱেই একো একোজন সক-সুৰা হিটলাৰ, মুছলিনি, পিসছুড়ক্ষী, স্টেলিন বা কামালপাহা। তেওঁলোকে বিচাৰে তেওঁলোকৰ 'ডিট্ৰেটিভিটো' কোনোৱকমে 'কায়েম' কৰি ল'ব পাৰিলৈই একোটা ডিঙী দি দিব - 'ছন্দ মানুহৰ প্ৰাণৰ ভাষা প্ৰকাশৰ পক্ষে অন্তৰায়, সেই কাৰণে down with materialism'... তেওঁলোকৰ argument-অৰ এই এটা 'মস্ত' originality. তেওঁলোকে principle লৈ তৰ্ক নকৰে- they argue by persons and precedents. কোনোৱাই কিবা ক'লেই ছইটমেনৰ নামত শতমুখ হৈ উঠিব, 'Neo-Rabindranathism'- অৰ ব্যাখ্যাত আপোন-পাহাৰা হৈ যাব।

ধৰক এই দুটা North Pole আৰু South Pole, কিন্তু এই দুটাৰ বাহিৰেও আৰু এটা দল আছে, যাৰ মই champion. এই দলৰ সভ্যসকলে বিচিৰাকৈ জানে যে তেওঁলোকৰ 'মেক-আপ' টোত-(make-up) যাক poetic ingredients বা constituents বুলিব পাৰি, তাৰ নাম-গোকো নাই। তথাপি তেওঁলোকে ভাৱে, কবিতা লিখাটো তেওঁবিলাকৰ ওপৰত ভগৱানৰ ordinance; কৰি হোৱাটো তেওঁলোকৰ পক্ষে 'divine mission'. যেনেকৈ মহাযুদ্ধৰ আগতে পথিৰীত Kultur পোনা মেলি ফুৰাটো আছিল জামনীৰ 'German mission'! তেওঁবিলাকে জানে, যদি প্ৰচলিত অৱস্থা বা 'staus quo' টোৰ লগত তেওঁলোকৰ এই স্বৰ্গীয় উদ্দেশ্য খাপ নাখায়, কিবা গোলমাল হয়, তেন্তে তেওঁবিলাকে অনুসৰণ কৰিব লাগিব কাৰ্লমাৰ্ক- 'First change and then interpret'তেওঁবিলাকে জানে। অসমীয়া পতুৰৈ সমাজে যদি তেওঁলোকৰ এই নতুন 'পেটেন্ট' মেডিচিন খাবলৈ সন্মত নহয়, তেন্তে তেওঁলোকে বল প্ৰয়োগ কৰি হ'লৈও মুখত সুমুৰাবই সুমাৰ। কাৰণ, তেওঁলোক ডাক্তাৰ, আৰু ডাক্তাৰৰ প্ৰেছক্ৰিপশ্যন নামানো বুলিলে বলেৰে মনোৱাটো ডাক্তাৰি এথিক্সৰ এটা elementary principle. এনে বিধৰ নতুন 'wine' সোমাৰ্ডতে যদি পুৰণা বটল ফাটি যায় যাওক, তাত তেওঁলোকে 'আপচোচ' নকৰে, কাৰণ wine is wine and bottle is bottle.

আপুনি ধৰিবই পাৰিছে, এইটো fraternity ৰে ময়ো এজন; এইখিনিতে মোৰ cause টোৰ popular aspect, I stand not simply for myself but for many. অকবি হৈয়ো

অন্তৰ আৰু অন্তৰীক্ষ / ১৩

কবিতার বজাবত যিসকলে over-production- অবসম্যা উলিয়াই depression আনিব খোজে, slump ঘটব খোজে , ময়ো তেওঁবিলাকৰে এজন। অসমীয়া সাহিতাব বজাবপৰা নিৰ্বাসিত, এই নিয়তিত কবি-কুলৰ হৈ 'যুদ্ধ-নদেহি' বুলি কুৰক্ষেত্ৰত নামিলো- I throw down the gauntlet and it is up to you to take it up. আপুনি আৰু কিমান দিন আমাৰ এইদৰে harass কৰিব, we are out to call into being a new order.

যিহকে পাও তাকে এসোপা লিখিলো। আপুনি বা ইয়াৰ কিমান টুকুৰাৰ ওপৰত আপোনাৰ সেই ধাৰত চকচকাই থকা ছুৰীখন প্ৰয়োগ কৰে, কোনে জানে। আৰু বেছি নকওঁ, এটা কথা কম। কথাটো irrelevant, তথাপি মই হ'লৈ তাত বহুত relevancy আবিষ্কাৰ কৰিছো।

আপুনি জানেই, আমাৰ ওচৰ-ছুবুৰীয়া বঙ্গদেশৰ সাহিতাব বজাবত এতিয়া কিহৰ হৈ-চৈ উঠিছে। 'কণ্ঠনেট'ৰ সোৱাদ টেন্টলৈকে আহি বঙালী ছিভিলিয়ানসকলে অতি আধুনিক অৰ্থাৎ ultra modern সাহিতা বতিয়াৰলৈ আৰস্ত কৰিছে। এইদলৰ আচাৰ্য শ্ৰীযুক্ত অনন্দশঙ্কৰ বায়ে খোলা-খুলিকৈ 'ভূইৰ লগত খেল' (আগুন নিয়ে খেল) খৈলিছে; 'তাৰণ্যৰ' দৰা বজাই বঙালীৰ কাগত তিলা মাৰিবলগীয়া কৰিছে। বুদ্ধদেৱ বসু বোলা এইদলৰ কবিতাচায়ই কবিতা লিখিছে -... 'কিছুই প্ৰেমেৰ মত নয়'। আপুনি ক'ব, বঙালীয়ে যি কৰিবলৈ নকৰিলে, আমাৰ তাত কি। হউতে হয়, আজিকালি চাৰিওফালে 'Assam for the Assamese'- তাৰ মাজত বঙালীৰ নাম লোৱা যে কিমান বিপদজনক, বেছিকৈ বুজিছো। আচল কথাটো কি জানে ? এই অতি আধুনিকতাটোক বঙালীয়ে 'কণ্ঠনেট'ৰ পৰা চূব কৰি আনি ভাৰতৰ্বৰ্ষক ক'ব খোজে - তেওঁবিলাকহে এই 'নয়া চীজটোৰ' মহাজন। সেই কাৰণেহে কথাটোলৈ আঞ্চলিয়ালো। অৱশ্যে এইটোত সন্দেহ নাই যে West- অৰ 'ape' কৰাত বঙালী ভাৰতৰ্বৰ্ষৰ সকলোতকৈ বেছি 'ওস্তাদ'।

পিছে ব'ব, আৰু কথা আছে। এই বিষয়ে মোক কেইটামান কথাই বৰকৈ বিস্তুছে। ন'কলেই হওক বা যিয়েই হওক, আজি আমাৰ intellectual recreation-অব কাৰণে পাশ্চাত্যৰ modernism যে অপৰিহাৰ এইটোক আপোনালোকে মোৰ dogmatism বোলে বোলক , মোৰ কিন্তু সেইটো দৃঢ় ধৰণ। কুৰি শক্তিকৰ day to day life-অব প্ৰতিটো খোজতে West আমাৰ regulator . এইটো স্বীকাৰ কৰাত জাতীয়তাৰ অভিমানত আঘাত পৰিব পাৰে, তথাপি সেইটো মাত্ৰ এটা সত্যক মানি লোৱা - ইংৰাজীত যাক কয় calling a spade -a spade . সেই হিচাপে ভাৰতৰ্বৰ্ষৰ বহুত কথাত বঙালীয়ে occidentalism-অক যেনেকৈ আদবি লৈছে, তাৰ বাবে তেওঁলোক সঁচাকৈয়ে আমাৰ ধন্যবাদৰ পাত্ৰ। মোৰ কথা হৈছে - এই কথাটোতেই বা আমি বঙালীক সদায় আগ-ভাগ লব লৈ দিওঁ কিয় ? পাশ্চাত্যক interpret কৰা কামত সদায় যে বঙালীয়ে আগ হয়, আমি নহওঁ কিয় ? বঙালী অনন্দশঙ্কৰ বায় আৰু গুৰুসদয় দন্ত যেনেকৈ বিলাতলৈ যায় আমাৰ অমুক গোইঁই আদিও সেইদৰে বিলাতলৈ যায়। কিন্তু তাৰপৰা উভতি আহি অসমীয়া আৰু বঙালী ইমান বেলেগ হৈ পৰে কিয় ? বঙালী অনন্দশঙ্কৰে ইউৰোপৰপৰা আহি জেন্ম-জয়ছ, ডি-এইছ-লৰেল আৰু ফ্ৰয়াডক অনুসৰণ কৰি অতি আধুনিকতাৰ প্ৰৰ্বত্ন কৰে; বঙালী শিল্পীয়ে বঙালীক শিকায় পিকাছো (Picasso) আৰু পল নেছৰ (Pol Nash) আৰ্ট appreciate কৰিবলৈ।

কিন্তু আমাৰ অসমীয়া—ইউৱোপ প্ৰত্যাগতসকলে - অৱশ্যে আৰগৱালাৰ দৰে কেইজনমানৰ বাহিৰে, আমাৰ ইউৱোপৰ মনৰ থবৰ তো এক বিন্দু নিৰিয়েই, তেওঁলোকে দিয়ে যাওঁতে ওহাইও কেইবাৰ বাতি আহিল, পেৰীৰ 'ৰাফেত' কেই পিয়লা কফি খালৈ তাৰ কেচেলেগ। আপ্রালৈ গৈ তাৰপৰা ঘূৰি আহিলে যেয়ে সেয়ে তাৰ তাজমহলৰ কথা যে ক'ব পাৰিব সেইটো আমি তেওঁ কোৱাৰ আগতে জানো। আমি বিচাৰো তাৰ বাহিৰেও তেওঁ তাত আমাৰ ক'বলগীয়া নতুন কি পালে তাৰ থবৰ ! যোৱা-অহাৰ আমনি লগা বৃত্তান্তই 'ভ্ৰমণ-কাহিনী' নহয়। আমি ভ্ৰমণ- কাহিনীত বিচাৰো নগৰৰ বৰ্ণনাৰ বাহিৰেও তাৰ মানুহৰ কথা, সেই মানুহৰ মনোভূগতৰ কথা। আমি বিচাৰো ইউৱোপতথাকি তেওঁলোকে ইউৱোপৰ pulse feel কৰি আহিল, ইউৱোপীয় জীৱনৰ Currents আৰু Cross-Currents বোৰৰ লগত আমাৰ চিনাকি কৰি দিব। তাতেহে ভ্ৰমণ-কাহিনীৰ সাৰ্থকতা আৰু ভ্ৰমণৰ উপকাৰিতা। তাকো দিব নোৱাৰিলে তেওঁলোকে ঘৰত বহি ইউৱোপৰ কথাত মজি যাওক। বিলাতৰ ঠাইকি-খনৰ নাম আৰু সংখ্যা, তাৰ ঘৰবোৰ কেই ফুট ওখ, তাৰ 'কাফে' ত কেই 'ফ্ৰেঞ্চ' লয় তাৰ হিচাপ আমাৰ কেলোই ? যি বিলাতলৈ যাব সি সেইবোৰ তেখেতসকলক সুধি ল'ব; 'আৱাহন'ৰ ভ্ৰমণ-কাহিনী পঢ়িতো আৰু কোনো বিলাতলৈ নাযায় ?

সাহিত্য সম্পর্কত এই কথাটোৰ আৰু এটা aspect আছে। ইউৱোপ-আমেৰিকাত Dos Passos, Aldous Huxley, আৰু Ethel Manine- অব দৰে ঔপন্যাসিক, Stefan Georg, D' Annunzio বা Ezra Pound আদিৰ দৰে কৰি, Cross Bergson , Bertrand Russel বা Einstein ব দৰে 'intellectual'- Andre Maurois, Emil Udwig, বা Beverly Nichols ৰ দৰে লেখকৰ সোৱাদ লৈ আহি বিলাত -প্ৰত্যাগত অসমীয়াসকলেও যদি 'মনোমুটী'কে আমাৰ শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস বা 'জান-মালিনী'কে আমাৰ শ্ৰেষ্ঠ কাব্য বুলি বহি থাকিবলৈ একো বেয়া নাপায়, তেন্তে আমাৰ ৰচি বিকৃত হ'লৈ কাৰ গাত দোষ - এইবিলাকৰ পৰা হতাশ হৈয়েই হ'বলা, আজিকালি আমাৰে দেশত দিন কঠোৱা কেজনমানে কিতাপ-পত্ৰপৰা ইউৱোপৰ যি second -hand impression পাইছে, তাকে সাহিত্যৰ মাজেন্দি জনাবৰ চেষ্টা কৰিছে। মোৰো সাধনা সেয়ে। মোৰ ফ্ৰয়ডী কবিতাৰ যদি কিবা defence আছে তেন্তে সেয়ে।

এনেকুৰা এটা ফ্ৰয়ডী কবিতাকে এতিয়া আপোনাৰ ওচৰত 'পেচ' কৰিম।

দেহ-গঙ্গা

শুনা তুমি :

তোমাক পানেই মৰ্ত্য পাহৰি যাওঁ,
তোমাক পানেই স্বৰ্গ হাততে পাওঁ
তোমাক তপত ঝঁঠক চুমি গাওঁ
মৃত্যু-নোহোৱা জীৱনৰ জয় গান;
দেহৰ সংৰী, তুমি যে মোৰ প্ৰণ।
দেহৰ সংৰী, মোৰ জীৱন দেশৰ বাণী

তোমাৰ বুকুৰ ঘোৱন -ৰস-ধাৰা
 উটাই নিয়ে লাজুৰ বাঙ্গোন-কাৰা;
 তোমাৰ দেহত উত্তুৰা বানপানী
 উটি যায় মোৰ তনু-মন প্ৰাণ
 হয়, দেহতে আঘাতা।
তুমি থাকা
 মোৰ শ্ৰিয়া, তুমি মোৰে কাষত থাকা,
 অনন্তকাল থাকা।
 তোমাৰ বঙ্গ ওঁঠৰ চূমা মোৰ ই ওঁঠত আঁকা,
 জীৱনৰ এই বঙ্গ-পিয়লাত ওঁঠ-মদিৰা বাকা,
 থাকা, অনন্তকাল বুকুত লুকাই থাকা।
 তুমি আছা? তেনেহলৈ তুমি আছা?...
 নালাগে আৰু একো
 দুণিয়াই প'ক লয়;-
শুনা তুমি!
 দুরো দুয়োৰ দেহ-গঙ্গাত থাকিম সদায় নামি।
 মৃত্যুও প'ক লয়?
 কিহৰ মৃত্যু, - কিহৰ পৃথিবী!
 দেহ-তীর্থৰ সঞ্জীৱনীৰে
 কৰিম সকলো জয়।

ৰচনা : আনুমানিক ১৯৪০.

অসমীয়া সাহিত্য : ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সমস্যা

যিকোনো সাহিত্যতে ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সমস্যা বিশ্বেষণ আৰু সমাধানৰ প্ৰগতো এনে জটিল, গভীৰ আৰু ব্যাপক যে এই বিষয়ে কোনো খাটাং বা সৈকান্তিক কথা কোৱা দূৰতে থাওক, সকলো সজ্ঞাৰ্য দিশ সামৰিব পৰাকৈ, ইংৰাজীত যাক pose কৰা বোলো, তেনেকৈ যথোচিত দৃষ্টিভঙ্গীৰে সমস্যাটো দাঙি ধৰাটোৱেই প্ৰাৰম্ভিক সমস্যা হৈ পৰে। সেইদেখি সমস্যাটোৰ সমাধানৰ ইংগিত দিবলৈ ঘোৱাৰ আগতে নাইবাৰ প্ৰশ্নোত্তৰৰ প্ৰয়াস কৰাৰ পূৰ্বে সমস্যাটোকে ভালদৰে চিনাক্ত কৰা বা identify কৰি লোৱা আৰু কোন দৃষ্টিভঙ্গীৰে চালে সমস্যাটোৰ স্বৰূপ কেনে ঘোন প্ৰতীয়মান হ'ব পাৰে তাৰ বুজ লোৱা অনিবাৰ্য নহ'লেও অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ। ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতা দুয়োটাই যিহেতুকে কম-বেছি পৰিমাণে বিমূৰ্ত বা এবছৰ্টাকট (abstract) ধৰণা, সেইবাবে সেই সম্পৰ্কীয় ব্যাখ্যাও বহুপৰিমাণে দাখিল তথা তাৰিক ধৰাৰ হ'বলৈ বাধ্য। আকো কোনো সমস্যাৰ মৌলিক দাখিল হিচাপ যিহেতুকে ডায়েলেকটিকেল (dialactical) বা দ্বন্দ্বাত্মক পদ্ধতিৰে কৰাই বৈদিকভাৱে উদ্বীপক আৰু বাস্তবতাৰে ফলপ্ৰসূ হোৱা ঘেন দেখা যায়, সেইবাবে মোৰ বজ্বায়িনিকো যদি সজ্ঞাৰ্য প্ৰশ্নোত্তৰ ঘেন নালাগি আৰু এক প্ৰশ্নমালা ঘেনহে লাগে তেওয়াও দায় নথৰিব। আলোচনাৰ মুখ্য উদ্দেশ্য হ'ল কোনো সমস্যাৰ পূৰ্ণাংগ আলোচনা কৰি প্ৰশ্নোত্তৰৰ সঞ্চান কৰা আৰু যিকোনো বিষয়ত পৰ্যাপ্তসংখ্যক প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণা কৰিব পাৰিলে সমস্যাটো বা সমস্যাৰাজিক ভালদৰে articulate কৰিব বা স্পষ্ট কৰি ল'ব পাৰিলে, মোৰ বোধেৰে সমস্যা নিৰূপণকৰণৰ আধা-আধি জিকাৰ লগৰ হয়। মোৰ প্ৰাৰম্ভিক মন্তব্যাবিনি সেইদেখি সিদ্ধান্ত বা মীমাংসাপ্ৰধান নহৈ তদন্ত বা জিজ্ঞাসাপ্ৰণ হ'ব পাৰে।

গায়েলেকটিক আৰু পাৰ্ছপেক্টিভ

ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ গাইগুটীয়া সমস্যা, নাইবাৰ উভয়ৰ সংঘাত তথা আন্তঃক্ৰিয়াৰ সমস্যাৰ আলোচনা বা বৰ্তক ব্যক্তিগত কৃচি-অভিকৃচি অনুসাৰে ভিন ভিন অভিমুখে বা approach - অৱপৰা কৰিব পাৰি। ব্যক্তিগতভাৱে মই ভাৰো, এই বিষয়টোৰ আলোচনাৰ গতিপথৰ দুয়োকায়ে নিৰ্দেশক আৰু নিয়ামক সংকেত হিচাপে আমি পৰিপ্ৰেক্ষিত আৰু দ্বন্দ্বাত্মক বিচাৰ- এই দুটা পথ-চিহ্ন বা road sign-অলৈ লক্ষ্য বাখি আগবঢ়িলো, এহাতোদি পাৰ্ছপেক্টিভ আৰু আনহাতোদি ডায়েলেকটিক- এই দুটা বিচাৰ্য সূত্ৰৰ আধাৰত বিবেচনা কৰিলেহে প্ৰকৃতাৰ্থত ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সমস্যাৰ indepth বা গভীৰ অন্তমুৰ্মী আলোচনা সম্ভৱপৰ হ'ব। আন ধৰণেৰে ক'ব পাৰি -পৰিপ্ৰেক্ষিতৰ দিশৰপৰা vertical বা উৰ্ক-অধোমুৰ্মী আৰু ডায়েলেকটিকৰ ফালৰপৰা হোৰাইজনটাল বা অনুভূমিক, ইমৰ-সিমূৰ-ব্যাপী দৃষ্টিভঙ্গী এটা গ্ৰহণ কৰিলেহে বিতৰ্কটোৱপৰা সৰ্বোচ্চ পৰিমাণ ফল বা মুনাফা আহৰণ কৰিব পৰা যাব।